

ANNALES

Anali za istrske in mediteranske študije
Annali di Studi istriani e mediterranei
Annals for Istrian and Mediterranean Studies
Series Historia et Sociologia, 31, 2021, 4

UDK 009

ISSN 1408-5348
e-ISSN 2591-1775

ANNALES

Anali za istrske in mediteranske študije
Annali di Studi istriani e mediterranei
Annals for Istrian and Mediterranean Studies

Series Historia et Sociologia, 31, 2021, 4

KOPER 2021

ISSN 1408-5348
e-ISSN 2591-1775

UDK 009

Letnik 31, leto 2021, številka 4

**UREDNIŠKI ODBOR/
COMITATO DI REDAZIONE/
BOARD OF EDITORS:**

Roderick Bailey (UK), Simona Bergoč, Furio Bianco (IT), Alexander Cherkasov (RUS), Lucija Čok, Lovorka Čoralić (HR), Darko Darovec, Devan Jagodic (IT), Vesna Mikolič, Luciano Monzali (IT), Aleksej Kalc, Avgust Lešnik, John Martin (USA), Robert Matijašić (HR), Darja Mihelič, Edward Muir (USA), Vojislav Pavlović (SRB), Peter Pirker (AUT), Claudio Povolo (IT), Marijan Premović (ME), Andrej Rahten, Vida Rožac Darovec, Mateja Sedmak, Lenart Škof, Marta Verginella, Špela Verovšek, Tomislav Vignjević, Paolo Wulzer (IT), Salvator Žitko

**Glavni urednik/Redattore capo/
Editor in chief:**

**Odgovorni urednik/Redattore
responsabile/Responsible Editor:**

Urednika/Redattori/Editors:

Prevajalci/Traduttori/Translators:

**Oblikovalec/Progetto grafico/
Graphic design:**

Tisk/Stampa/Print:

Založnika/Editori/Published by:

Darko Darovec

Salvator Žitko

Urška Lampe, Boštjan Udovič, Gorazd Bajc

Petra Berlot (it.)

Dušan Podgornik, Darko Darovec

Založništvo PADRE d.o.o.

Zgodovinsko društvo za južno Primorsko - Koper / Società storica del Litorale - Capodistria© / Inštitut IRRIS za raziskave, razvoj in strategije družbe, kulture in okolja / Institute IRRIS for Research, Development and Strategies of Society, Culture and Environment / Istituto IRRIS di ricerca, sviluppo e strategie della società, cultura e ambiente©

SI-6000 Koper/Capodistria, Garibaldijeva/Via Garibaldi 18

e-mail: annaleszdjp@gmail.com, internet: <https://zdjp.si>

**Sedež uredništva/Sede della redazione/
Address of Editorial Board:**

Redakcija te številke je bila zaključena 30. 11. 2021.

**Sofinancirajo/Supporto finanziario/
Financially supported by:**

Javna agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS), Mestna občina Koper

Annales - Series Historia et Sociologia izhaja štirikrat letno.

Maloprodajna cena tega zvezka je 11 EUR.

Naklada/Tiratura/Circulation: 300 izvodov/copie/copies

Revija Annales, Series Historia et Sociologia je vključena v naslednje podatkovne baze / La rivista Annales, Series Historia et Sociologia è inserita nei seguenti data base / Articles appearing in this journal are abstracted and indexed in: Clarivate Analytics (USA); Arts and Humanities Citation Index (A&HCI) in/and Current Contents / Arts & Humanities; IBZ, Internationale Bibliographie der Zeitschriftenliteratur (GER); Sociological Abstracts (USA); Referativnyi Zhurnal Viniti (RUS); European Reference Index for the Humanities and Social Sciences (ERIH PLUS); Elsevier B. V.: SCOPUS (NL); Directory of Open Access Journals (DOAJ).

To delo je objavljeno pod licenco / Quest'opera è distribuita con Licenza / This work is licensed under a Creative Commons BY-NC 4.0.

Navodila avtorjem in vsi članki v barvni verziji so prosti dostopni na spletni strani: <https://zdjp.si>.

Le norme redazionali e tutti gli articoli nella versione a colori sono disponibili gratuitamente sul sito: <https://zdjp.si/it/>.
The submission guidelines and all articles are freely available in color via website <http://zdjp.si/en/>.

VSEBINA / INDICE GENERALE / CONTENTS

- Rok Zupančič, Nikandros Ioannidis, Faris Kočan:** The European Union's (In)Ability to Address Troubled Past(s): Voices From Eight European Countries 547
La (in)capacità dell'Unione europea di affrontare passati tormentati: voci da otto paesi europei
(Ne)zmožnost Evropske unije pri spopadanju s konfliktno preteklostjo: Spoznanja iz osmih evropskih držav

- Marjan Horvat:** Raziskovanje vgrajene deliberacije v sistemskih okoljih. Teoretični okvir in implikacije v empiričnem raziskovanju 561
Ricerca della deliberazione integrata negli ambiti sistematici. L'impianto teorico e le implicazioni nella ricerca empirica
Embedded Deliberation in Complex Environments. Theoretical Framework and Implications in Empirical Research

- Miran Lavrič:** Religioznost mladih v Sloveniji: Trendi strukturne in ideoološke polarizacije 577
La religiosità tra i giovani in Slovenia: tendenze riguardo la polarizzazione strutturale e ideologica
Religiosity Among Youth in Slovenia: Trends of Structural and Ideological Polarization

- Aleš Maver, Dejan Juhart & Janez Osojnik:** Ecce quomodo moritur Iugoslavus: Smrt, pogreb in miselna zapuščina škofa Antona Mahniča 589
Ecce quomodo moritur Iugoslavus: la morte, il funerale e l'eredità del pensiero del vescovo Anton Mahnič
Ecce Quomodo Moritur Iugoslavus: Death, Funeral and Legacy of the Bishop Anton Mahnič (Il mio Carso)

- Ana Šela:** Contributions to the Knowledge of The Slovenian Intellectual "Opposition" in the 1980s Under the Screening of the State Security Service 601
Contributo alla conoscenza dell' «opposizione» intellettuale slovena negli anni ottanta sotto il controllo del servizio di Sicurezza di stato
Prispevek k poznavanju slovenske intelektualne "opozicije" v osemdesetih letih pod drobnogledom Službe državne varnosti

- Damjana Gantar, Matej Nikšič & Nika Goršič:** Vloga značilne arhitekturne tipologije pri ohranjanju prostorske identitete: Primer Občine Idrija 617
Il ruolo della tipologia architettonica nel conservare l'identità territoriale: l'esempio del Comune di Idrija
The Role of Characteristic Architectural Typology in Preserving Spatial Identity: The Case of the Municipality of Idrija

- Gordana Rovčanin Premović & Zlatko Karač:** Arhitektura i kontekst u konceptu turističkog naselja „Slovenska plaža“ u Budvi 633
Architettura e contesto nel concetto del resort turistico „Slovenska plaža“ a Budva
Architecture and Context in the Concept of the "Slovenska plaža" Tourist Village in Budva

- Alex Mavrič, Andreja Ramšak & Štefan Bojnec:** Socioeconomic and Environmental Importance of the Fish Market and Fisheries in Slovenia 659
Importanza socioeconomica e ambientale del mercato del pesce e della pesca in Slovenia
Socio-ekonomski in okoljevarstveni pomen trga rib in ribištva v Sloveniji

- Mojca Tancer Verboten:** Izobraževanje visokošolskih učiteljev s posebnim poudarkom na sobotnem letu 673
La formazione degli insegnanti di istruzione superiore con particolare riferimento all'anno sabbatico
Education of Higher Education Teachers With Special Emphasis on Sabbatical

- Joca Zurc:** Ustvarjanje vrhunskih dosežkov v otroštvu: Igra etike med maksimumom in pravo mero 683
Ottenerci risultati eccellenti nell'infanzia: žun gioco di etica tra il massimo e l'equilibrio
Creating Achievements of Excellence in Childhood: A Play of Ethics Between Maximum and Balance

OCENE / RECENSIONI / REVIEWS

- Jurij Perovšek in Mojca Šorn (ur.):** Narod – politika – država. Idejnopolitični značaj strank na Slovenskem od konca 19. stoletja do začetka 21. stoletja (Andrej Rahten) 701
Zdenka Semlič Rajh (ur.):
 »Slovenci, za zmiraj gre!«. 100. obletnica koroškega plebiscita (Borut Klabjan) 702
Zaira Vidau and Norina Bogatec (Eds.): A Community at the Heart of Europe: Slovenes in Italy and the Challenges of the Third Millennium (Federico Tenca Montini) 703
 Kazalo k slikam na ovtiku 706
Indice delle foto di copertina 706
Index to images on the cover 706

received: 2021-04-08

DOI 10.19233/ASHS.2021.41

ARHITEKTURA I KONTEKST U KONCEPTU TURISTIČKOG NASELJA „SLOVENSKA PLAŽA” U BUDVI

Gordana ROVČANIN PREMOVIĆ

Univerzitet Crne Gore, Arhitektonski fakultet, Džordža Vašingtona bb, 81000 Podgorica, Crna Gora
e-mail: goradnar@ucg.ac.me

Zlatko KARAČ

Sveučilište u Zagrebu, Arhitektonski fakultet, Kačiceva 26, 10000 Zagreb, Hrvatska
e-mail: zkarac@arhitekt.hr

IZVLEČEK

Članek prikazuje izgradnjo turističnih nastanitev na Slovenski plaži v Budvi, s posebnim poudarkom na enako imenovanem turističnem naselju, ki predstavlja unikaten tip turistične gradnje v Črnogorskem primorju. Članek proučuje odnos med naravnim in kulturnim kontekstom v lokalnem prostoru ter razvoj koncepta turističnega naselja v primerjavi s tradicionalnim stavbnim ambientom in tehnikami gradnje. Pri delu smo primerjali turistično naselje „Slovenska plaža“ s turističnim naseljem „Dubrovački vrtovi sunca“ istega avtorja, arhitekta Janeza Kobeta. Pri tem prepoznavamo določene podobnosti in pomembne kontekstualne vplive. Cilj dela je ponovna valorizacija kompleksnega tipa turistične gradnje – turističnega naselja kot avtentičnega modela na vzhodni obali Jadranskega morja ob koncu 20 stoletja.

Ključne besede: Budva, Janez Kobe, Slovenska plaža, turistično naselje, tradicionalna arhitektura

ARCHITETTURA E CONTESTO NEL CONCETTO DEL RESORT TURISTICO „SLOVENSKA PLAŽA“ A BUDVA

SINTESI

L'articolo fornisce una panoramica delle strutture turistiche "Slovenska plaža" a Budva, ponendo un'enfasi particolare sull'omonima località turistica, che rappresenta una tipologia architettonica unica sulla costa del Montenegro. La ricerca si basa sul rapporto tra il contesto naturale e culturale del territorio e lo sviluppo del concetto di località turistica, attraverso la presentazione delle influenze ambientali dell'architettura tradizionale. L'articolo paragona la località turistica "Slovenska plaža" con la località turistica "Dubrovački vrtovi sunca", entrambe opera dell'architetto sloveno Janez Kobe, riconoscendo alcune somiglianze e significative influenze date dal contesto. Lo scopo di questa ricerca è rivalutare la complessa tipologia architettonica delle strutture turistiche: località turistiche nella forma di insediamenti come modello autentico sulla costa adriatica orientale alla fine del XX secolo.

Parole chiave: Budva, Janez Kobe, Slovenska plaža, località turistica, architettura tradizionale

UVOD

Sve intezivnije društvene promjene koje se događaju u općoj globalizaciji suvremenog društva, dove do brisanja lokalnih i regionalnih posebnosti u društveno-prostornom kontekstu, što ima utjecaja i na polju arhitekture i urbanizma, osobito u primorskim predjelima. U ovakvim promjenjivim okolnostima javila se potreba za prepoznavanjem i valorizacijom vrijednog arhitektonsko-urbanističkog naslijeđa iz druge polovice 20. stoljeća, kao neizostavnog čimbenika identiteta područja i gradova Crnogorskog primorja. Kontekst i tradicija se prepoznaju kao okvir i osnova za interpretiranje suvremenog arhitektonskog izričaja na turističkim objektima istraživanog razdoblja, što je doprinijelo formiranju univerzalne vrijednosti i značaja određenih turističkih sklopova i objekata.

Analizirajući projektantske koncepcije turističkih objekata može se konstatirati da su se značajno mijenjale tijekom prošlog stoljeća. U prvim poslijeratnim desetljećima, u vremenu propagiranja društvene i socijalne jednakosti svih građana tadašnje Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije (SFRJ), počela je izgradnja turističkih objekata, osobito objekata za masovnu uporabu.¹ To su dominantno bili hoteli nižih kategorija, radnička odmarališta, te kampovi namijenjeni srednjoj društvenoj klasi zaposlenoj u državnim tvrtkama. U ranoj turističkoj izgradnji realiziranoj na obali Jadrana bila je zastupljena primjena internacionalne i moderne funkcionalističke arhitekture, koju je karakterizirala primjena jednostavnih kubičnih formi i uporaba tipiziranih elemenata, te niža razina sadržaja i opreme.² Od šezdesetih, a osobito od početka sedamdesetih godina, počinje značajniji utjecaj suvremenijih arhitektonskih upriva, koji otvaraju različite potencijale na polju turističke izgradnje. Arhitektura koja je u začetku imala izrazito socijalni izričaj i izražene društvene okvire u kojima se razvijala, preobražava se u arhitekturu s većom slobodom koncipiranja.³ Nakon primene čistih i jasnih volumena modernizma, počeli su se javljati jedinstveni koncepti, koji su zasnovani na prostornoj dekompoziciji

jednovolumena na sve veći broj dijelova i segmenata (Kulić & Mrduljaš, 2012, 182). Dolazi do usitnjavanja krupnih i kompaktnih struktura uz potenciranje razvedenih i linearnih koncepcata, što je arhitekturu turističkih objekata prilagodilo prirodnom okruženju i morfologiji obalnog terena. Arhitektura turističkih objekata je dobila slobodu ispitivanja konceptualnih i kompozicionih odnosa inspiriranih regionalnim utjecajima. Arhitekti su težili da u okviru društvenog konteksta, prepoznaju karakter i kvalitete okruženja i implemetiraju ih u suvremenu arhitektonsku praksu. Koncepti turističkih objekata su se preobražavali od modernizma i tipološke primjene elemenata u načinu oblikovanja, preko internacionalnog funkcionalizma, te ispitivanja novih oblikovnih rješenja potaknutih i inspiriranih regionalizmom i lokalnim utjecajima, pa sve do objekata postmodernizma (Antešević, 2015, 197). Može se naglasiti da su se opće karakteristike turističke arhitekture druge polovice 20. stoljeća oslanjale na odnos između tradicije i modernizma, s uplivima lokalnog regionalizma.

Promatrajući crnogorski prostorni kontekst, prijelomnom godinom između starijih modernističkih i novijih arhitektonskih koncepcata inspiriranih regionalnim utjecajima može se smatrati 1979. godina, kada se dogodio veliki potres. Tada je porušen i oštećen veliki broj objekata različite namjene, što je u potpunosti promijenilo sliku crnogorske obale.⁴ U natječajima i realizacijama nakon velikog potresa, prezentirani su koncepti sa značajnjim uplivima tradicionalnoga arhitektonsko-urbanističkoga uzorka iz neposrednog okruženja, što se u Crnoj Gori dogodilo nešto kasnije u odnosu na susjedne republike.

Istraživanje u ovom radu je bazirano na proučavanju razvoja arhitekture turističkih objekata na *Slovenskoj plaži* u Budvi.⁵ Prvi turistički objekti na *Slovenskoj plaži* podignuti šezdesetih godina 20. stoljeća, njavili su val modernističke arhitekture na Crnogorskem primorju kada je izgrađen složeni hotelski kompleks kojega su činili funkcionalistički objekti paviljonskoga tipa. Takav ambiciozan plan razvoja *Slovenske plaže*, kao prostranog i sadržajnog hotelskog kompleksa, prekinut je potresom 1979.

- 1 Početkom druge polovice 20. stoljeća, u tijeku poslijeratne obnove i izgradnje nastaju brojne društvene građevinske tvrtke i arhitektonski zavodi, koji su se bazirali na projektiranje i izvođenje ne samo stambenih i javnih objekata, već i objekata turističke namjene.
- 2 Prvi moderni objekti turističke namjene bili su uglavnom skromnih sadržaja i jednostavne svedene strukture. Koncipirani su u vidu paviljonskih sustava i kubičnih traktova postavljenih uz obalu, bez neposredne veze s primorskim okruženjem i obalnim krajolikom. Krajem pedesetih i početkom šezdesetih godina, bilo je primjera hotelske arhitekture s izrazito strogim i geometriziranim oblicima i jednostavnim gabaritima i traktovima. Neki autori smatraju da se takva arhitektura pokazala neracionalnom i urbanistički neadekvatnom, te nametljivom za naslijedeni mediteranski ambijent (Antešević, 2014, 500).
- 3 Tipizirane objekte modernizma sa strogo funkcionalnim rješenjima u vidu krupnih kubičnih volumena, počinju zamjenjivati otvorenijsa i razvedenija konceptualna i kompozicionna rješenja.
- 4 Analizirajući arhitektonsko-urbanističke koncepte postpotresne turističke izgradnje, može se uočiti da je nakon ovog prekretnog događaja nastupio značajniji prijelaz iz modernizma u regionalizam.
- 5 Budva je grad koji zauzima prostor priobalnog pojasa središnjeg dijela Crnogorskog primorja. Budvansku riviju čini 38 km razvijene dužine morske obale s otocima, od čega je jedna trećina obale prikladne za kupanje: 12,7 km, 35 mediteranskih plaža, od kojih su 23 pristupačne s kopna, a 12 samo s mora. Dužina pješčanih plaža na području Budve je 9,4 km, a šljunčanih plaža 3,3 km. Ukupna površina plaža na Budvanskoj riviji iznosi 358.000 m² (Duletić, 2004, 299–300).

godine, kada su srušeni svi hotelski objekti. Prirodna vrijednost ove lokacije, pozicija i značaj koji je kroz povijest imala za grad Budvu, učinili su je prioritetnom za obnovu neposredno nakon potresa i pogodnom za izgradnju novih turističkih kapaciteta. Osamdesetih godina 20. stoljeća *Slovenska plaža* po drugi put postaje inspiracija za koncipiranje glavne turističke zone u užem gradskom dijelu Budve. Vrijnost lokacije i značaj pothvata potvrđuje raspisivanje jugoslavenskog natječaja za najbolje urbanističko-arhitektonsko rješenje, na osnovu kojega je izgrađeno turističko naselje „*Slovenska plaža*“. Poseban akcenat u istraživačkom radu je usmjeren na proučavanje ovoga turističkog naselja, kao primjera konceptualno najautentičnijeg urbanističko-arhitektonskog sklopa na crnogorskom dijelu Jadrana, baziranog na tradicijske urbanističke uzorke iz okruženja. Uži prostorni kontekst turističkog naselja „*Slovenska plaža*“ je bio definiran blizinom Staroga grada Budva, a širi su gradila tradicionalna paštrovska naselja iz okolice Budve. Urbana struktura povijesnog grada upućivala je na formiranje razvedenije i usitnjene strukture s turističkim funkcijama, dok su lokalni tradicijski elementi, te kombiniranje prostornih odnosa privatne i javne namjene, preuzetih iz naslijeda, inspirirali na pristup koncipiranju turističkoga naselja.

Dosadašnja istraživanja ove teme su bila djelomična i odnosili su se na pojedinačne segmente i faze turističke izgradnje na *Slovenskoj plaži*, koji nisu promatrani u širem kontekstu.⁶ U ovome istraživanju detaljno su analizirani utjecaji lokalne tradicionalne arhitekture, kao i uzajamni odnosi sličnih i karakterističnih prostornih koncepcata i arhitektonskih kompozicija. Rad nastoji cjelovito prikazati kontinuiran pregled razvoja turističke izgradnje na *Slovenskoj plaži* u 20. stoljeću, s prilozima i nacrtima turističkog naselja koji do sada nisu objavljeni, a koji čine izvornu projektnu arhivsku dokumentaciju.

TURIZAM I TURISTIČKA IZGRADNJA U BUDVI U 20. STOLJEĆU

Prikaz razvoja turizma i turističke izgradnje u Budvi u 20. stoljeću je prezentiran u cilju potpunijeg razumijevanja okruženja u okviru kojega se događao proces realizacije turističkih kapaciteta na *Slovenskoj*

Tabela 1: Prostorni kapaciteti i karakteristike Slovenske plaže u Budvi.

Table 1: Spatial capacities and characteristics of the Slovenska Beach in Budva.

Prostorni kapaciteti Slovenske plaže u Budvi (Provjera ekonomске opravdanosti, 1981, 2)	
Dužina	1.850 m
Širina	30 m
Površina pješčanog dijela	55.500 m ²
Površina rekreacijskog dijela uz plažu	62.300 m ²
Ukupna površina	117.800 m ²
Kapacitet plaže (broj kupača)	11.780
Prosječna kvadratura po kupaču	10 m ²

plaži (Tabela 1). Ova plaža je jedna od najvećih i najpoznatijih na Budvanskoj rivijeri, koja je 1920. godine proglašena kupalištem (Luketić, 1997, 224–234). *Slovenska plaža* se nalazi u užoj gradskoj zoni i smatra se glavnom gradskom plažom pored staroga grada Budva, koji je podignut na malom rtu na zapadnom kraju plaže.⁷ Analizirane prostorne, prirodne i društvene okolnosti omogućuju stvaranje jasnije slike konteksta istraživane teme.

Razvoj turizma u Budvi datira još od kraja 19. stoljeća, a na njega su utjecali brojni prirodni i društveni faktori. Veliki značaj je imao razvoj prometne mreže.⁸ Najznačajnija je bila izgradnja Jadranske ceste, koja je prošla kroz Budvansko polje 1965. godine i tako utjecala na dulji razvoj, planiranje i korištenje prostora priobalnog dijela Budvanske rivijere. Prvi začetci turizma u Budvi se vezuju za razdoblje prije Prvog svjetskog rata, ali se organizirani razvoj turizma u Budvi događa tek između dva svjetska rata.⁹ Razvoj turizma u periodu nakon Drugog svjetskog rata je toliko intezivan da

6 Značajniji radovi koji su se bavili ovom temom su dva članka objavljeni u časopisu *Arhitektura urbanizam*: 1965. („Hotel „Slavija“ u Budvi“) i 1967. („Hotelski kompleks u Budvi na Slovenskoj plaži“) u kojima je prikazan prvi hotelski kompleks na *Slovenskoj plaži* (porušen 1979. godine), te članak autora Krečića iz 1985. objavljen u časopisu *Čovjek i prostor*, koji je prezentirao tada novo izgrađeno turističko naselje „*Slovenska plaža*“ („*Slovenska plaža: Hotelsko-turistički kompleks u Budvi*“). Navedeni radovi su obradili samo pojedine segmente u kojima nije prikazan kontinuitet turističke izgradnje na *Slovenskoj plaži*, niti su prikazani i opisani nacrti iz projekta koji je realiziran.

7 Prvi turisti koji su ljetovali na *Slovenskoj plaži* između dva svjetska rata su bili Česi, po kojima je plaža dobila naziv 1935. godine. Raniji naziv ove plaže je bio *Podpolje*.

8 Neki putovi su postojali ranije, kao što je lokalni put Kotor-Budva, izgrađen u doba francuske vladavine u Budvi 1807.–1813. Od velikog značaja je bila izgradnja ceste Cetinje-Budva 1931. koja je povezala Budvansku rivijeru s unutarnjim oblastima Crne Gore i otvaranje zračnog prometa između Beograda i Podgorice 1930. godine.

9 U tom razdoblju Budvu posjećuju uglavnom inozemni turisti, a kasnije i domaći.

je turizam postao vodeća i gotovo jedina gospodarska djelatnost u Budvi. Može se istaći da je razvoj turizma uvjetovao i širenje grada izvan povijesnih okvira. Početak novog naselja, izvan utvrđenih zidina staroga grada, datira od 1938. kada je u neposrednoj blizini staroga grada Budva podignut hotel „Avala“ 1939. godine (Martinović, 1973, 123–124). Izgradnja ovoga hotela ukazala je na pravce razvoja budvanskog turizma, Budva počinje dobivati karakter modernoga turističkoga ljetovališta, te se ovaj hotel smatra začetnikom značajnije i intezivnije turističke izgradnje na Budvanskoj rivijeri, kao zone za visoki turizam.¹⁰ Iste godine je nastao prvi *Regulacioni plan Općine Budva* (1939.). Ovaj dokument je označio početak urbanističkog planiranja u Budvi i predstavlja jedan od prvih urbanističkih planova na Crnogorskom primorju.

U periodu nakon Drugog svjetskog rata Budva se teritorijalno počela širiti izvan gradskih zidina, u Budvanskom polju. Razvija se intezivna gradnja društvenih i stambenih objekata i turističkih kompleksa. U Budvi su se formirale dvije gradske cjeline različite po strukturi i fizionomiji: stari grad Budva i novi dio grada. Do početka izrade urbanističkog plana Budve 1955. izgradnja objekata se odvijala stihiski, pri čemu su i objekti manjeg značaja podizani na atraktivnim lokacijama.¹¹ Nakon toga nastupa razdoblje planske izgradnje Budve. Poslije Drugog svjetskog rata u pogledu razvoja turizma može se izvršiti periodizacija budvanskog turizma. Duletić dijeli razvoj turizma u Budvi na četiri karakteristična perioda: prvi period 1945.–1962., drugi period 1963.–1978., treći period 1979.–1990. i četvrti period 1991.–2000. (Duletić, 2004, 304–320).

Prvi poslijeratni period razvoja turizma u Budvi karakterizira razdoblje od oslobođenja do 1958. koje ima skroman razvoj turističkog gospodarstva,¹²

a nakon toga period od 1959. do 1962. koji odlikuje znatno dinamičniji razvoj turizma u Budvi. U razdoblju nakon 1959. stvoreni su pogodni uvjeti za izgradnju odmarališnih objekata namijenjenih za organizirani odmor radnika, omladine i djece, kao i novih kapaciteta u komercijalnom ugostiteljstvu. Na lokacijama nekadašnjih predratnih malih hotela grade se novi hotelski sklopovi.¹³ Od šezdesetih godina počinje organiziranija izgradnja turističkih objekata ne samo na Budvanskoj rivijeri, već na cijelom Crnogorskom primorju.

Od 1963. godine počinje drugi period razvoja turizma u Budvi koji karakteriziraju dinamičniji procesi. Intezivnom razvoju je doprinijela izgradnja Jadranske ceste i širenje prometne mreže. U ovom periodu u Budvi je izgrađen prvi veliki hotelski kompleks na *Slovenskoj plaži*, te brojni hoteli na Budvanskoj rivijeri.¹⁴ Pored hotelskih kompleksa veliki značaj za razvoj turizma imala su i odmarališta otvorenog tipa. Prema *Regionalnom prostornom planu Južni Jadran* (1967.–1969.) programski kapaciteti namijenjeni za turizam u Budvi do 1990. godine trebali su doseći 40.000 ležajeva.

Najveći prekid u razvoju turizma i turističke izgradnje na Crnogorskom primorju je prouzročio katastrofalni potres koji se dogodio 15. travnja 1979. godine.¹⁵ Potres je zadesio nekoliko tisuća gostiju u crnogorskim hotelima. Povijesno-kulturni spomenici su oštećeni u velikoj mjeri, osobito stari grad Budva koji je pretrpio teške gubitke. Potres je uništilo 80% turističkih kapaciteta na Crnogorskom primorju. U potpunosti su stradali osnovni smještajni kapaciteti turističke namjene od 2.210 hotelskih kreveta. Porušeno je turističko naselje na *Slovenskoj plaži* koje je činilo pet hotela.¹⁶ Neposredno nakon potresa nastupilo je razdoblje obnove. Udruženom pomoći susjednih republika SFRJ i domaćih i inozemnih

¹⁰ Projektant hotela „Avala“ je bio inženjer Ivo Valand, koji je i počeo izgradnju hotela, a nastavio je inženjer Dragomir Tadić iz Beograda (Luketić, 1997, 277–295).

¹¹ Izgradnja objekata se odvijala u okviru tri zone: podnožje i padine brda Spas i Topliš na sjeverozapadu Budvanskog polja, na dijelu polja između Jadranske ceste i *Slovenske plaže* i na istočnom obodu polja u području Košljuna. Pored toga što su bili bez širega regionalnog koncepta, izradom urbanističkih planova stvorena je osnova za urbanizaciju područja Budvanskog polja i Budvanske rivijere (Martinović, 1973, 123–124).

¹² Razvoj turizma u ovom razdoblju se uglavnom bazirao na aktiviranju turističkih objekata izgrađenih prije rata.

¹³ Tako je na mjestu ranijih hotela „Moren“ i „Budva“ izgrađen novi hotel „Mogen“. Godine 1960. otvara se luksuzni grad-hotel „Sveti Stefan“, koji je nastao adaptacijom i prenamjenom starih ribarskih kuća u elitne turističke apartmane (Duletić, 2004, 304–320).

¹⁴ U ovom razdoblju pojavljuju se i sljedeći turistički kapaciteti: vile hotela „Avala“; hotelski sklop na *Bečičkoj plaži* (ukupno kapaciteta 2.380 kreveta), koji čine hoteli: „Splendid“, „Bellevue“ s depadansima, „Montenegro“, „Montenegro A“ i „Mediteran“; hotel „Maestral“ u Pržnu; hoteli u Petrovcu: „Oliva“, vile „Oliva“, „Rivijera“ i „Castellastva“; hotel „As“ u Perazića dolu (Duletić, 2004, 304–320).

¹⁵ Katastrofalni potres se dogodio 15. travnja 1979. u 6 sati, 19 minuta i 37 sekundi. Intezitet potresa u epicentralnoj zoni iznosio je IX stupnjeva MCS ljestvice, odnosno 7,0 stupnjeva Richterove ljestvice, s dubinom ognjišta 17 kilometara. Epicentralno područje potresa nalazilo se u Jadranskom moru, između Ulcinja i Bara, obale oko 15 kilometara i na dubini od oko 30 kilometara. U ovom potresu 101 osoba izgubila je život u Crnoj Gori i 35 u Albaniji, dok je oko 1.700 osoba bilo teže ili lakše povrijeđeno. Stradalo je 250 naseljenih mjesta (Rovčanin Premović & Doderović, 2020, 414).

¹⁶ Oštećeni i porušeni hoteli pored navedenih su: hotel „Mogren“ u Budvi; hoteli u Petrovcu: „Oliva“, „Palas“, „Petrovac“, „Sutjeska“ i „4. jul“; hotel „Jadran“ u Ulcinju; hotel „Agava“ u Baru; hotel „Fjord“ u Kotoru. Teško je oštećen hotelski kompleks na *Bečičkoj plaži* (Duletić, 2004, 304–320).

eksperata u rekordno kratkom periodu su sanirani oštećeni hotelski objekti i izgrađeni novi značajni turistički sklopovi (Liješević, 2004, 190–191).

Treći period razvoja turizma u Budvi je započeo nakon velikog potresa, a najveći dio planiranog programa obnove i izgradnje za područje Budve je realiziran od 1979. do 1989.¹⁷ Već u prvim godinama obnove sanirani su hotelski kapaciteti u Bečićima, Svetom Stefanu i Petrovcu, kao i veliki broj odmarališnih objekata. U tom periodu nastali su novi hoteli, a aktivirani su i neki hoteli koji su izgrađeni prije potresa.¹⁸ Na *Slovenskoj plaži*, na mjestu ranijega porušenoga hotelskog kompleksa, 1984. izgrađena je prva faza turističkog naselja kapaciteta od 2.413 kreveta u apart-hotelim, a nakon toga i druga faza, što predstavlja najveći investicijski potehat u postpotresnom razdoblju u crnogorskom turizmu.

Stagnacija turističke djelatnosti i promjena društveno-političkog konteksta koji je u potpunosti preobrazio uvjete i načine izgradnje turističkih kapaciteta, nastupila je u okviru četvrtoga perioda razvoja turizma. Snažan utjecaj na razvoj turizma izazavali su ratni dogadaji na prostoru bivše SFRJ. Došlo je do smanjenja turističkih smještajnih kapaciteta, do njihovoga neadekvatnoga tretiranja i nedovoljnog ulaganja u održavanje objekata i opreme, što je dovelo i do starenja i propadanja pojedinih kapaciteta. Opći turistički promet je opao, osobito inozemni. Tijekom devedesetih godina dolazi do potpuno nekontrolirane izgradnje stanova koji nisu bili namijenjeni za lokalno stanovništvo, već isključivo za privremeni boravak. To je dovelo do velikih problema u urbanističkom razvoju Budve, zbog nesustavnog širenja novih kapaciteta i zbog nepoštivanja normi za projektiranje turističke izgradnje na Budvanskoj rivijeri. Može se zaključiti da ovaj period karakterizira ekspanzivna i urbanistički nekontrolirana izgradnja kapaciteta polu-turističke namjene.

KOMPLEKS HOTELA NA SLOVENSKOJ PLAŽI PRIJE POTRESA IZ 1979.

U poslijeratnom razdoblju Budva se proširila prema Mogrenu i *Mogrenskoj plaži*, te prema Budvanskom polju i *Slovenskoj plaži*. Lokacija *Slovenske plaže* je obuhvaćala prostor obalnog pojasa u neposrednoj blizini staroga grada Budva, ispod lokalnog

puta (kasnije Jadranske ceste), sve do rta Zavala na istočnoj strani. Karakteristike lokacije su takve da rastojanje između morske obale i Jadranske ceste u zoni plaže iznosi u prosjeku 400 m, a lokaciju presjeca mala rijeka Grdevica, koja je ljeti uglavnom suha. Na toj lokaciji su, osim hotelskog kompleksa, prije potresa 1979. godine, postojali radničko odmaralište „Elektrosrbija“ – hotel „Park“ na istočnoj strani prema rtu Zavala, zgrada Skupština općine Budva, kao i Jadranski sajam i fudbalski stadion na zapadnoj strani. Duž cijelog poteza *Slovenske plaže* proteže se šetalište koje povezuje stari grad Budvu i naselje Bečići.

Prema urbanističkom planu Budve iz 1955. godine, pojas Budvanskega polja između *Slovenske plaže* i Jadranske ceste bio je namijenjen izgradnji hotela.¹⁹ Ta zona je bila podijeljena na dva dijela: u prvom dijelu, bližem moru, predviđeni su hoteli s manjim brojem katova, dok su u drugom dijelu bili predviđeni hoteli veće katnosti. U prvom dijelu lokacije, pored odmarališta tvrtki „Elektrosrbija“ i rudnika „Kreka“, prvi je izgrađen hotelski objekt „Slavija“, a potom i ostali hoteli („Hotel „Slavija“ u Budvi“, 1965, 54). Hotelski kompleks bio je lociran uz *Slovensku plažu*, između prometnice Budva-Petrovac na sjevernoj i Jadranskog mora na južnoj strani. Kompleks hotela je činilo pet hotela „B“ kategorije (Slika 1), od kojih je jedan bio postojiće odmaralište rudnika „Kreka“ - hotel stara „Plaža“ (kapaciteta 78 kreveta), dok su četiri nova hotela izgrađena šezdesetih godina 20. stoljeća (Tabela 2): „Slavija“ izgrađen 1965. (Slika 2), „Adriatik“ izgrađen 1966. (Slika 3), „Internacional“ izgrađen 1967. (Slika 4), i hotel nova „Plaža“ izgrađen 1967. („Hotelski kompleks u Budvi“, 1967, 42). Projektant hotelskog kompleksa je arhitekt Milan Korolija iz Beograda.²⁰ Hoteli su izgrađeni u relativno kratkom roku u fazama nakon izrade projekata, s visokom razinom kvalitete izvedenih radova.²¹

Arhitektonsko-urbanističku konцепцијu kompleksa činila su dva niza objekata – sjeverni i južni niz. Oba niza su se sastojala od tri objekta. Sjeverni niz pratio je liniju prometnice Budva-Petrovac. Južni niz je imao katnost P+2 s izraženim smicanjem objekata, dok se na sjevernoj strani katnost objekata povećavala na P+3 i P+4. Južni niz objekata hotela „Slavija“ bio je organiziran kao paviljonski sustav i imao je tri trakta, kao posebne objekte, koji su bili postavljeni pod kutom od oko 60 stupnjeva u odnosu

17 Obnovljeni su u potresu oštećeni turistički kapaciteti, objekti društvenog značaja, komunalna infrastruktura, stari grad Budva i objekti kulturno-povijesnog značaja.

18 Novi hoteli koji su izgrađeni u periodu do 1985. su: novi dio hotela „Avala“ i hotel „Mogren“ 1983. u Budvi; hoteli „4. jul“ 1980. i „Palas“ 1983. u Petrovcu. Aktivirani su već izgrađeni hoteli: hotel „Kraljičina plaža“ u Miločeru 1981. i hotel „As“ u Perazića dolu 1983. (Duletić, 2004, 304–320).

19 Autori Urbanističkog plana Budve su Aleksandar Đorđević i Uroš Martinović.

20 Arhitekt Milan Korolija realizirao je u Beogradu nekoliko svojih projekata, a njegova najznačajnija djela su hoteli na *Slovenskoj plaži*.

21 Izgradnju hotelskog kompleksa je predvodila tvrtka G. K. Komgrap iz Beograda.

Slika 1: Hotelski kompleks na Slovenskoj plaži početkom sedamdesetih godina: 1. Stara „Plaža“; 2. „Slavija“; 3. „Adriatik“; 4. „Internacional“; 5. Nova „Plaža“ (Izvor: razglednica, NBCG).

Figure 1: Hotel complex on the Slovenska Beach in the early 1970s: 1. The old hotel “Plaža”; 2. “Slavija”; 3. “Adriatik”; 4. “Internacional”; 5. The new hotel “Plaža” (Source: postcard, NBCG).

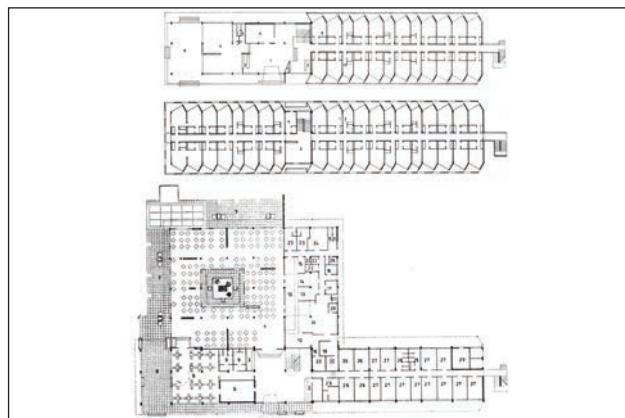
Tabela 2: Smještajni kapaciteti na Slovenskoj plaži prije potresa 1979. godine.

Table 2: Accommodation facilities on Slovenska Beach before the 1979 earthquake.

Smještajni kapaciteti na Slovenskoj plaži prije 1979. godine

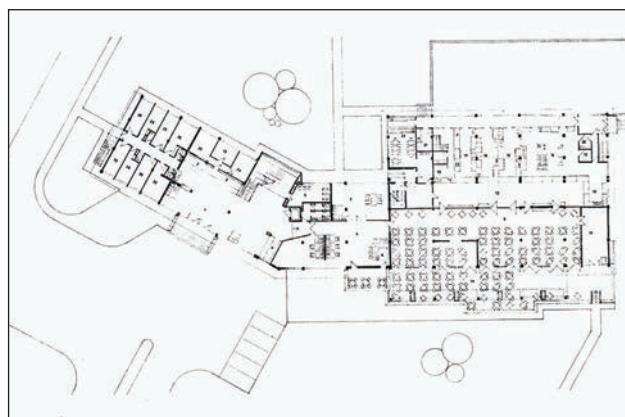
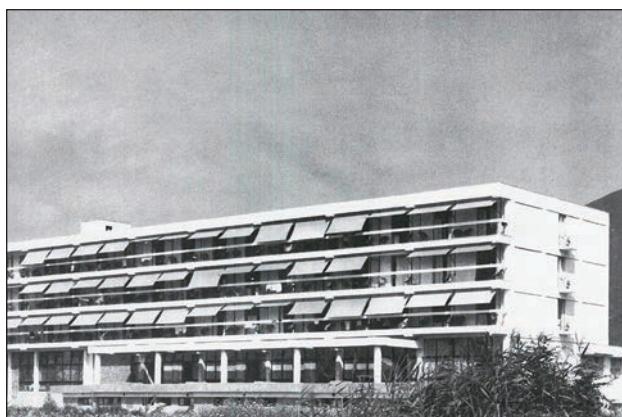
(Program obnove i razvoja, 1981, 5)

Hotel	Broj kreveta	Broj soba	Bruto površina (m ²)	Dimenziije (m)	Katnost
1. Stara „Plaža“	78	44	2.842	60x12	P+2
2. „Slavija“	540	240	12.927	-	P+2
3. „Adriatik“	222	114	6.590	83.70x14.40	P+3
4. „Internacional“	580	300	16.250	-	P+4
5. Nova „Plaža“	234	117	5.635	77x15.80	P+3
Ukupno	1.654	815	44.044		

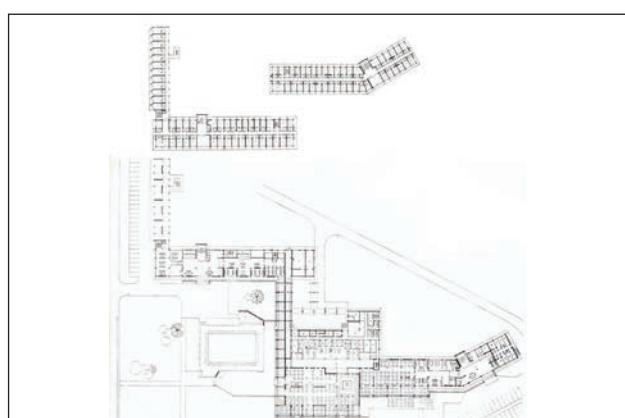
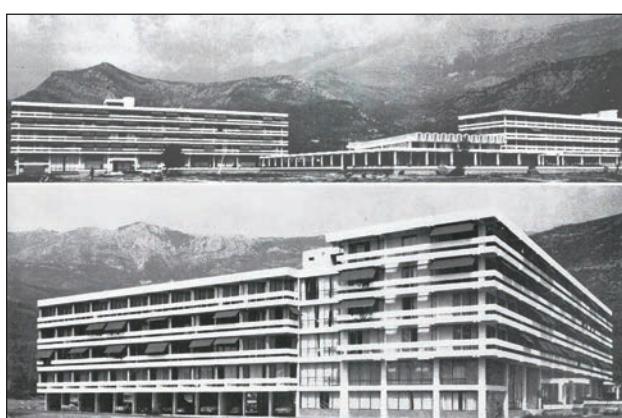
Slika 2: Hotel „Slavija“ 1965. – Tlocrt prizemlja centralnog objekta i tlocrti prizemlja i prvog kata paviljona A („Hotel „Slavija“ u Budvi“, 1965, 53–55).

Figure 2: Hotel “Slavija” in 1965 – The central building ground floor plan, the ground floor plan and the first floor plan of Pavilion A (“Hotel “Slavija” u Budvi”, 1965, 53–55).

Slika 3: Hotel „Adriatik“ 1966. – Tlocrt prizemlja („Hotelski kompleks u Budvi“, 1967, 42–47).

Figure 3: Hotel “Adriatik” in 1966 – The ground floor plan (“Hotelski kompleks u Budvi”, 1967, 42–47).

Slika 4: Hotel „Internacional“ 1967. – Tlocrt prizemlja i tipskih katova paviljona I i II („Hotelski kompleks u Budvi“, 1967, 42–47).

Figure 4: Hotel “Internacional” in 1967 – The ground floor plan and typical floor plan of Pavilions I and II (“Hotelski kompleks u Budvi”, 1967, 42–47).

na plažu. Pojedinačni traktovi su imali dužinu od 74 m, a međusobno su bili udaljeni 70 m („Hotel „Slavija“ u Budvi“, 1965, 54).

Funkcionalnu organizaciju hotela činili su različiti sadržaji grupirani po katovima objekata. U prizemlju su bili smješteni: ulazni holovi, saloni, kafeterije i aperitiv bar (posebna prostorija u hotelu „Slavija“, dio velikog salona u hotelima „Adriatik“ i „Internacional“). U srednjem objektu hotela „Slavija“ bila je smještena centralna kuhinja i restoran s prostranom terasom. Prizemlje bočnih paviljona je sadržalo društvene prostorije i jedan dio soba za goste. U hotelima „Adriatik“ i „Internacional“ prizemlje je bio namijenjeno gostima i ekonomskoj zoni, a ovi hoteli su imali i svoje posebne restorane. Na katovima hotela su bile organizirane smještajne jedinice, saloni i zajednički društveni prostori za goste. Hotelske jedinice su bile funkcionalno koncipirane u vidu jednokrevetnih i dvokrevetnih soba i apartmana. Većina soba je imala terase s pozicijama koje su omogućavale orijentaciju prema moru. Kompleks je sadržao sportsko-rekreacijske prostore (tenisko i odbojkaško igralište), a hotel „Internacional“ je imao otvoreni i zatvoreni bazen, te raznovrsne uslužno-komercijalne sadržaje.

Na svim hotelskim objektima zidne površine, terase i nadstrešnice bile su oblikovane u vidu horizontalnih ploha obrađenih u bijelom umjetnom kamenu i bijeloj žbuki, uz primjenu velikih staklenih površina sa zastorima od sunca. Velike staklene površine u ramovima primijenjene su na kubusu restoranskog trakta. Iстicanjem jakih horizontalata koje su povezivale balkanske ograde, neutralizirana je vertikalna podjela na fasadama. Oblikovnom izrazu doprinosili su elementi spoljašnjih stubišta s dominantnim ogradama, izražene nadstrešnice i stupovi. Naglašena horizontalnost i jednostavnost elemenata su predstavljale najavu modernog arhitektonskog pravca na Budvanskoj rivijeri, te na cijelom Crnogorskom primorju. Koncept hotelskog kompleksa s naglašenim horizontalnim strukturama podržavao je uvjete konteksta linearog obalnog područja. Hoteli ovoga kompleksa su porušeni u velikom potresu 1979. godine. Tom prilikom su uništeni smještajni kapaciteti, ni jedan objekt nije sačuvan niti hotelski propratni sadržaji, osim jednog zatvorenog bazena. Za razliku od hotelskih objekata, infrastruktura nije stradala u potresu. Na istoj lokaciji, u postpotresnoj obnovi izgrađeno je novo turističko naselje „Slovenska plaža“ osamdesetih godina.

NATJEČAJ ZA URBANISTIČKO-ARHITEKTONSKO RJEŠENJE SLOVENSKE PLAŽE

Nakon potresa 1979. godine u kojemu su stradali hoteli na *Slovenskoj plaži*, javila se dilema oko obnove hotela prema starim nacrtima ili izgradnja novog hotelskog kompleksa. Odluka je bila usmjerena prema drugoj opciji u korist izgradnje novog turističkog sklopa. Vodeći se novim pristupom institucijske organizacije konkursa, raspisan je javni jugoslavenski natječaj za urbanističko-arhitektonsko rješenje obalnog poteza uz *Slovensku plažu*. Raspisivač natječaja je bio Hotelsko-turistička organizacija „Montenegroutrist“ iz Budve, a raspisan je u drugoj polovici siječnja 1980. i bio je otvoren do 30.06.1980.²² Natječajni materijal je preuzeo 115 konkurenata, a nakon ograničenog vremena natječaja pristiglo je 37 radova i jedan rad izvan propozicija (Bojković, 1981/1982, 72). U okviru raspisa natječaja insistirano je da se pristupi organiziranju prostora postradalog u potresu na posve novi i drugačiji način, od onoga predpotresnoga. Umjesto nekadašnjih pojedinačnih velikih hotelskih objekata i krupnih struktura, u raspisu natječaja predloženo je projektiranje manjih disperznih hotelskih jedinica koje bi trebale osigurati bolju i neposredniju vezu s prirodnim okruženjem (Gec, 1981, 30).

U natječaju je traženo da se na prostoru *Slovenske plaže* smjesti oko 3.000 ležaja na sljedeći način: 500 ležaja u cjelogodišnji hotel, 2.400 ležaja u apartmane i depandanse, 100 ležaja u rent-a vile s brojnim komercijalnim, trgovачkim i sportskim sadržajima, te centralna recepcija i turistički centar (Gec, 1981, 30). Najboljim natječajnim rješenjem proglašen je rad pod šifrom „Patio“ čiji je autor Janez Kobe sa suradnicima iz Ljubljane, s posebnim naglaskom na izuzetno kvalitetno urbanističko rješenje. Druga nagrada je dodijeljena autorskom timu iz Beograda, na čelu s Milutinom Gecom pod šifrom „Lungo mare“. Ostale nagrade nisu dodijeljene.²³

Prvonačrtao natječajno rješenje

Turističko naselje „Slovenska plaža“ je izgrađeno na osnovu prvonačrtao rješenja na osnovu kojega je izrađen glavni projekt od strane istoga autora i njegovih suradnika. Turističko naselje „Slovenska plaža“ dobilo je prestižne nagrade: Novembarsku nagradu grada Budve 1984., Republičku nagradu Crne Gore i Saveznu nagradu SFRJ

²² Materijal za natječaj se sastojao od: raspisa natječaja, izvoda iz elaborata o geoseizmičkim i geološkim ispitivanjima lokaliteta, programskih osnova, principa organiziranja aktivnosti i prostora – *Urbanističko-arhitektonski uvjeti*, geodetskih podloga, fotografija i drugih priloga (Bojković, 1981/1982, 72).

²³ Umjesto III. i IV. nagrade dodijeljene su dvije jednakom vrijedne nagrade – radu pod šifrom „Mandrać“ autora Kolenc Boštjana sa suradnicima iz Ljubljane i radu pod šifrom „Školj“ autora Branislava Mitrovića i Vasilija Milunovića iz Beograda. Peta nagrada nije uručena, ali je umjesto toga dodijeljeno 6 otkupa. Izložba svih prispjelih natječajnih radova je organizirana u Budvi od 30.08. do 05.09.1980. (Bojković, 1981/1982, 73).

Slika 5: Maketa prvonagrađenog natječajnog urbanističko-arhitektonskog rješenja turističkog naselja na Slovenskoj plaži (LBA).
Figure 5: Model of the first-prize winning urban-architectural solution for tourist village on the Slovenska Beach (LBA).

lista „Borba“ za arhitekturu 1985. za realizacije iz 1984. godine. Kako je spomenuto, autor projekta turističkog naselja „Slovenska plaža“ je istaknuti slovenski arhitekt Janez Kobe,²⁴ a suradnici su bili: Žitogoj Lozič, Janez Šubic i Georg Danial. Nakon idejnog urbanističko-arhitektonskog rješenja, izrađeni su izvedbeni projekti od strane istoga autora i njegovog tima.²⁵

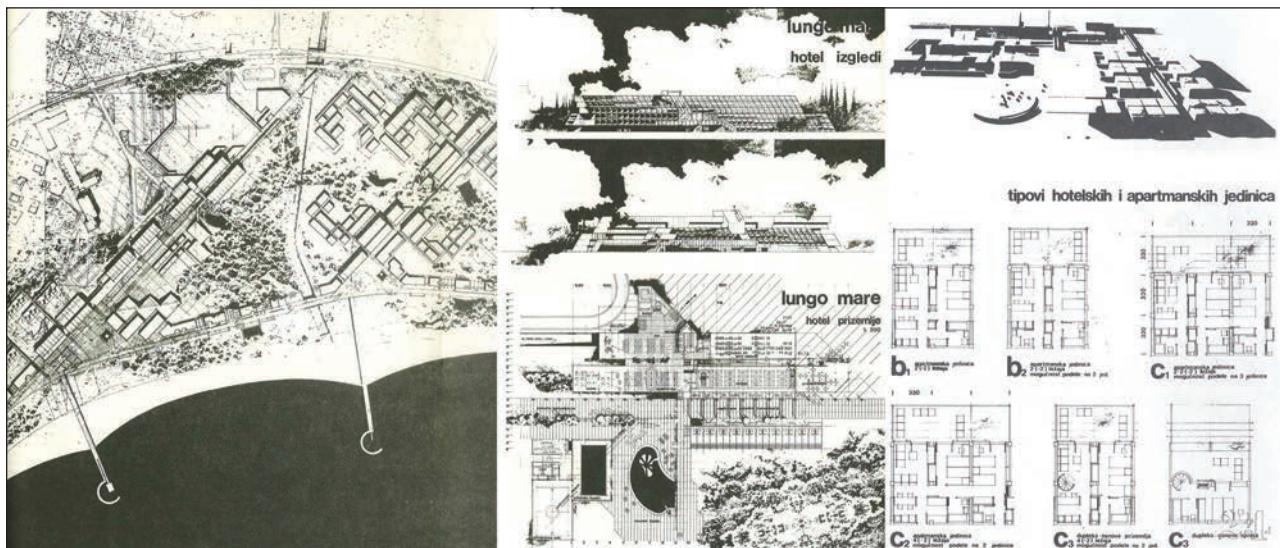
Urbanističko-arhitektonsko rješenje Janeza Koba i njegovih suradnika je bilo suvremeno i autentično s različitim aspekata promatranja. U prvonagrađenom natječajnom projektu prepoznala se težnja arhitekta da urbanističku postavku turističkog naselja treba osloniti na principe povijesnog urbanizma (Slika 5). Turističko naselje „Slovenska plaža“ je trebalo prezentirati specifikum „idealnoga mediteranskoga gradića“, a neki autori doslovno ističu da se „približio ideji grada“ (Krečić, 1985, 5). Turističko naselje „Slovenska plaža“ predstavlja mediteransku matricu zasnovanu na atrijalnom tipu. Prostorna struktura je usmjerenja na korištenje karakterističnih elemenata regionalnoga graditeljskog naslijeda i u tom smislu prezentira kompozicijsku prepoznatljivost i autentičnost. Autor nagrađenog natječajnog rješenja je težio osiguranju individualnosti na svim razinama, uz neminovan povratak tradicionalnim urbanim

matricama s malim fizičkim strukturama. Ovakvim konceptom, Janez Kobe je napravio naselje, a ne klasičan hotel i na taj način prikazao u potpunosti novu filozofiju tretmana turista i posjetilaca (Alihodžić, 2015, 136).

U natječajnom rješenju može se prepoznati kontrast karakterističnih koncepata. Koncept s naglašenim prijelazom iz javnog u privatni prostor postavljen je tako smjelo da su međuprostori činili posebnu prostornu kvalitetu, nasuprot ustaljenom i očekivanom konceptu „pogleda na more“ (Krečić, 1985, 5). Strukturu turističkog naselja činile su uglavnom niske kuće s jednim ili dva kata, između kojih su se razvjale komunikacije – staze i otvoreni javni prostori. Unutarnji promet je racionalno organiziran s izrazitim smislom za ambijent, s uporabom trgova, staza, prolaza i portika. Cjelokupna struktura naselja je otvorenog tipa s dosta pješačkih pasaža koji naglašavaju relaciju naselje-šetalište-plaža (Bojković, 1981/1982, 73). Glavna ulica je izlomljena, male širine, i grana se na sporedne ulice uz koje su bile pozicionirane kuće s turističkim apartmanima niže katnosti. Kuće su tretirane kao posebne individualne jedinice koje su uzajamno povezane zajedničkim komunikacijama, hodnicima i stubištima.

24 Najznačajniji projekti arhitekta Janeza Koba, pored turističkog naselja u Budvi iz istoga razdoblja su: Stambeno naselje Kotlje kod Ravne na Koroškom, prva nagrada na slovenskom natječaju 1972., realizacija 1975.–1978. („Plečnikova nagrada“ 1978.); Poslovna zgrada „Splošna plovidba Piran“ u Portorožu, prva nagrada na slovenskom natječaju 1974., realizacija 1975.–1978. godine; Stambeno naselje „Livade – II“ u Izoli, prva nagrada na jugoslavenskom natječaju 1976., izgradnja I. faze od 800 stanova 1976.–1999.; Hotelsko-turističko naselje „Dubrovački vrtovi sunca“ u Orašcu kod Dubrovnika, prva nagrada na jugoslavenskom natječaju 1986., realizacija I. faze sa 1.700 kreveta do 1987. Pored navedenih projekata, ovaj arhitekt bilježi druge i treće natječajne nagrade: Urbanističko-arhitektonsko rješenje stambenog naselja Žusterina u Kopru, druga nagrada 1978.; Urbanističko-arhitektonsko rješenje autobusnog terminala u Zagrebu, druga nagrada 1973.; Arhitektonsko rješenje hotela „Vojnikov dom“ u Portorožu, treća nagrada 1988. (LBA).

25 Izvedbeni projekti arhitekture za turističke objekte: Trg Čempresa i objekte A, B, C, D, E, F, G, H (suradnici: Georg Danial, Vladimir Fon); Izvedbeni projekt arhitekture za zgradu prijemnog terminala (suradnik Žitogoj Lozič); Izvedbeni projekt arhitekture za zgradu ugostiteljskog centra (suradnik Franjo Hočevar); Izvedbeni projekt vanjskog uređenja turističkog naselja (suradnik Janez Šubic) (LBA).

Slika 6: Drugonagrađeno urbanističko-arhitektonsko rješenje hotelskog kompleksa na Slovenskoj plaži (Gec, 1981, 32–33).

Figure 6: Second-prize urban-architectural solution of the hotel complex on the Slovenska Beach (Gec, 1981, 32–33).

Složena urbanističko-arhitektonska kompozicija turističkog naselja ogleda se u bogatstvu sadržaja i oblikovnih elemenata u okvirima jedinstvene cjeline. U toj kontroli i cjelovitosti složene kompozicijske strukture je zapravo najveći uspjeh sadržajnog projektantskog rješenja. Volumeni i mase kuća u kombinaciji s pješačkim ulicama i stazama, formirali su mikro-urbanističku cjelinu, planiranu isključivo prema mjerilu čovjeka, kao što je to bilo karakteristično za povijesne urbane strukture. Uklapanje u prirodni ambijent i integracija u kontekst u kojem dominira struktura staroga grada Budva predstavljaju najveću kvalitetu urbanističkog rješenja ovoga turističkog naselja. Oslanjujući se na prostorni koncept mediteranskih naselja, urbanističke postavke ulica i malih trgova formirale su doživljajni efekt koji se može okarakterizirati kao izuzetan primjer poštovanja konteksta – prostorni odgovor na *Genius loci* (Alihodžić & Perović, 2015, 38). Koncept turističkog naselja „Slovenska plaža“ je naglasio vrijednost i značaj tradicionalnih ambijentalnih matrica s manjim fizičkim strukturama interpretiranih u suvremenim prostornim okvirima.

Ostala natječajna rješenja

Za razliku od prvonagrađenog natječajnog urbanističko-arhitektonskog rješenja, ostala rješenja su dala djelomično drugačiji urbanistički odgovor na zadati kontekst. Osim prve, dodijeljena je zvanično samo još druga nagrada. Drugonagrađeno natje-

čajno rješenje pod šifrom „Lungo mare“ je također ponudilo formiranje intimnijih turističkih zona i mirnijih površina za sport i rekreaciju s isticanjem šetališta duž obale (Slika 6).²⁶ Međutim, za razliku od Kobea i njegovih suradnika koji se služe isključivo manjim, kompozicijski složenim prostornim strukturama, drugonagrađeno natječajno rješenje Milutina Geca i suradnika predlaže znatno krupniju strukturu glavnog hotela – cjelogodišnjeg hotela. Za ovaj hotel je bila predviđena katnost P+5, gdje se prepoznaje još uvijek utjecaj modernizma i ranijih arhitektonskih pristupa s uporabom krupnijih volumena. Pozicija cjelogodišnjeg hotela je linearno pratila dominantnu pješačku ulicu djelomično je natkrivajući, formirajući otvoreno-zatvorene javne prostore, što je predstavljalo svojevrsnu prostornu vrijednost. Uz hotel su planirani depandansni objekti i apartmani za smještaj katnosti P, P+1 i P+2 (Gec, 1981, 30–31).

Depandansni smještajni objekti su planirani u vidu poluatrijskih kuća niže katnosti, da bi osigurali bolju vezu s pejsažom i formirali intimnije prostore, kako je zahtijevano u raspisu natječaja. Ove kuće, iako su geometriziranih tlocrta i strogih formi modernističkih obrisa, ipak nagovještavaju fragmentiranu urbanu strukturu s intimiziranim zonama. Upravo na ovim dijelovima drugonagrađenog urbanističko-arhitektonskog rješenja mogu se prepoznati odredeni početci utjecaja regionalizma, koji su manje smjelo inkorporirani u zadati prostorni okvir od Kobeovog prvonagrađenog rješenja.

²⁶ Koautori drugonagrađenog natječajnog rješenja pored Milutina Geca su: Branislav Milić, Dušan Simić i Mihailo Timotijević (Gec, 1981, 30).

REALIZACIJA TURISTIČKOG NASELJA „SLOVENSKA PLAŽA”

Nakon potresa i provedenog natječaja za urbanističko- arhitektonsko rješenje *Slovenske plaže* napravljen je plan obnove koji se trebao realizirati u fazama, a podrazumijevao je sljedeća pravila: izbjegavanje koncentriranja hotela, primjenu strogog urbanističkog reguliranja uz princip hotelske izgradnje ograničene prema obimu i prema visini, u odnosu na seizmičke i ekološke uvjete; prilagođavanje koncepata funkcije i konstrukcije seizmičkim i ekološkim zahtjevima te suvremenim normativima za turističke objekte (Bojković, 1981/1982, 58–60). Formirani su programi koji su predviđeli etapnu realizaciju prvo-nagradenog natječajnog urbanističko- arhitektonskog rješenja *Slovenske plaže*.

Programi realizacije turističkog naselja na Slovenskoj plaži

Program obnove predvidio je turističko naselje specifičnog karaktera, smještajnog kapaciteta oko 3.000 kreveta s pratećim restoranskim, sportsko-rekreacijskim i kulturno-zabavnim sadržajima. Realiziranje programa turističkog naselja se planiralo u fazama. Predviđene su bile tri faze na osnovu urbanističkog idejnog rješenja (Slika 7).

HTO „Montenegrouturist”, koja je bila raspisivač natječaja za urbanističko- arhitektonsko rješenje *Slo-*

venske plaže je napravila detaljan program obnove koji je predviđao izgradnju turističkog naselja u tri faze u razdoblju od 1981. do 1985. godine (Tabela 3).

Program obnove je bio veoma sadržajan i složen i odnosio se na izgradnju raznovrsnih funkcija na *Slovenskoj plaži*. Osnovne karakteristike organizacije projekta „Slovenska plaža“ prema programu su sljedeće (Provjera ekonomске opravdanosti, 1981, 7):

- Neposredno ispod Jadranske ceste u cijeloj dužini je predviđen zaštitni zeleni pojas;
- Na odstojanju 250–300 m od morske obale predviđeni su apart-hoteli;
- Ispod smještajnih kapaciteta predviđena je parkovno-rekreacijska zona;
- Između parkovno-rekreacijske zone i šetališta uz more predviđeni su restorani i objekti za sportsku i kulturnu animaciju;
- Neposredno uz šetalište prostire se prostrana plaža, a plažni pojas je predviđen kao slobodan, bez objekata u neposrednoj blizini u cilju očuvanja karaktera plaže;
- Rekreacijski sadržaji su predviđeni duž cijelog poteza uz plažu i park;
- Predviđena je maksimalna katnost objekata P+2, s obvezom da objekti koji su bliže moru i šetalištu imaju manju katnost – prizemlje ili P+1. Ovo je postavljeno kao uvjet da bi se kompleks uklopio u postojeće okruženje i da bi se sačuvale vizure prema moru.

Slika 7: Urbanistički projekt turističkog naselja na Slovenskoj plaži – planirana realizacija u tri faze (DAGC, 335.3).
Figure 7: Urban plan of a tourist village on the Slovenska Beach – planned realization in three phases (DAGC, 335.3).

Slika 8: Turističko naselje „Slovenska plaža“ 1988. godine (Turistički grad „Slovenska plaža“, 1988).

Figure 8: Tourist village “Slovenska plaža” in 1988 (Turistički grad “Slovenska plaža”, 1988).

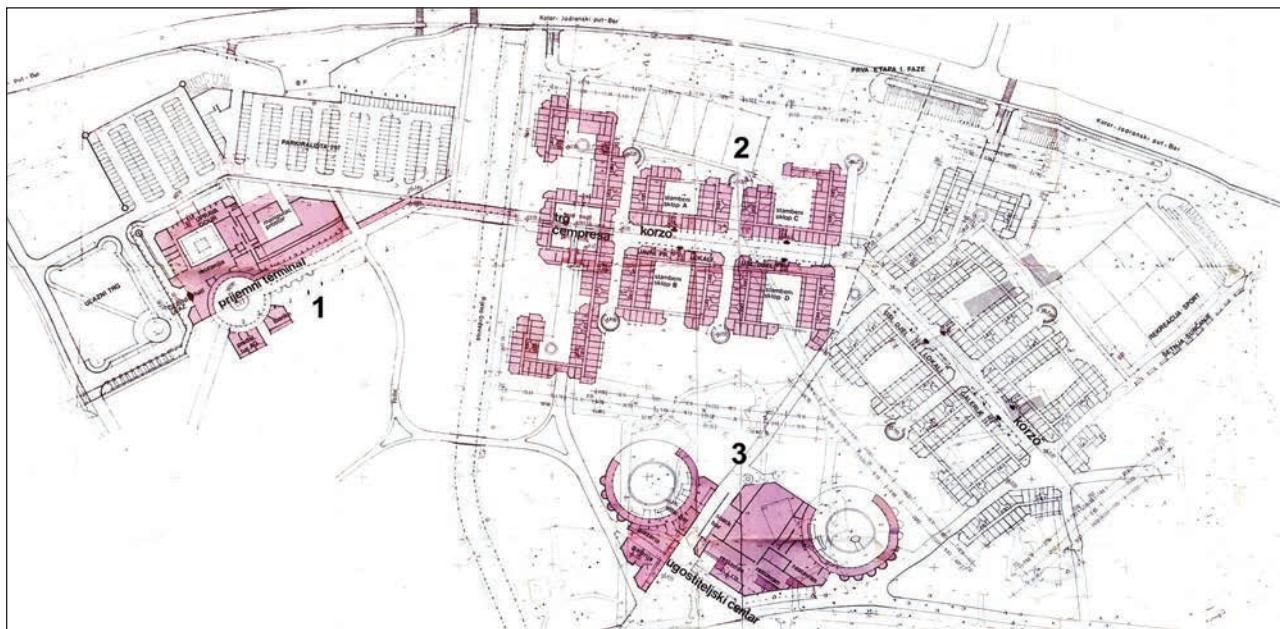
Slika 9: Realizirano turističko naselje „Slovenska plaža“ u odnosu na stari grad Budva (Katastarska karta Općine Budva).

Figure 9: Realized tourist village “Slovenska plaža” in relation to the Budva Old Town (Cadastral map of the Budva Municipality).

Tabela 3: Program obnove Slovenske plaže 1981.–1985.

Table 3: Program for the revitalization of the Slovenska Beach 1981–1985.

Program obnove Slovenske plaže HTO „Montenegroturist“ iz Budve za period 1981.–1985. (Program obnove i razvoja, 1981, 69–72)				
	Namjena	Lokacija	Kapaciteti	Rekreacijski i zabavni sadržaji
I. faza (1981.-1983.)	<ul style="list-style-type: none"> Prijemni terminal s administracijom Smještajni kapaciteti – apart hoteli Restoranski kapaciteti (pizzeria, kafeterija, bar) s kuhinjom Rekreacijski i zabavni sadržaji 	Prostor uz trg Slobode s istočne strane	<ul style="list-style-type: none"> 2.354 kreveta u apart-hotelima 1.684 restoranskih mesta 	<ul style="list-style-type: none"> 10 polivalentnih teniskih igrališta 2 otvorena bazena Kulturno-zabavni sadržaji
II. faza (1983.-1984.)	<ul style="list-style-type: none"> Smještajni kapaciteti Turistički centar (plesna bašta, disco klub, noćno zabavište) Rekreacijski i zabavni sadržaji 	Prostorno se vezuje za prvu fazu	<ul style="list-style-type: none"> 502 kreveta u smještajnim kapacitetima 900 sjedišta u turističkom centru 	<ul style="list-style-type: none"> Fitness centar s vanjskim bazenom
III. faza (1984.-1985.)	<ul style="list-style-type: none"> Smještajni kapaciteti Restoranski kapaciteti (ekspres restoran, pizzeria, kafeterija, pub, taverna, konoba) Rekreacijski i zabavni sadržaji 	Prostor od Jadranskog sajma do pošte	<ul style="list-style-type: none"> 572 kreveta u smještajnim kapacitetima 1.085 sjedišta u restoranskim kapacitetima 	<ul style="list-style-type: none"> Amfiteatar Omladinski centar Dječji vrtić
Ukupno			<ul style="list-style-type: none"> 3.428 kreveta u smještajnim jedinicama (502 u hotelima, 2.354 u apart-hotelima, 440 u apartmanima-vilama, 132 u rent-a vilama) 3.669 sjedišta u restoranskim kapacitetima 	

Slika 10: Situacija turističkog naselja na Slovenskoj plaži – prva etapa I faze izgradnje: 1. prijemni objekti; 2. smještajni objekti; 3. ugostiteljski objekti (DAGC, 214.30).

Figure 10: Situation plan of a tourist village on Slovenska Beach – The first construction part of the first phase: 1. Reception facilities; 2. Accommodation facilities; 3. Catering facilities (DAGC, 214.30).

Programi za realizaciju projekta turističkog naselja „Slovenska plaža“ su imali za cilj da definiraju izgradnju svih funkcionalnih sadržaja koji su bili predviđeni netječajnim rješenjem s jasnim prostornim i ekonomskim odrednicama, kao i periode izgradnje svih planiranih faza kompleksnog turističkog naselja.

Izgradnja turističkog naselja „Slovenska plaža“

Turističko naselje je građeno u dvije faze tijekom osamdesetih godina prošlog stoljeća. Prva faza kapaciteta 2.400 kreveta realizirana je u periodu od 1982. do 1984., a druga faza od 1.200 kreveta gradila se do 1988. godine.²⁷ Prva faza turističkog naselja „Slovenska plaža“ završena je 1984. godine, a dio druge faze četiri godine kasnije (Slike 8 i 9).²⁸ Ovakva prostorna intervencija najavila je formiranje specifičnog turističkog naselja na crnogorskoj obali, koje je predstavljalo novi tip turističke izgradnje, s najvećom razinom opremljenosti do tada i s karakterističnom mediteranskom arhitekturom.²⁹ Prilaz turističkom naselju je osiguran lokalnom

prometnicom koja se spaja s Jadranskom cestom na sjevernoj strani. Kolni pristup unutar kompleksa je onemogućen, izuzev parking prostora namijenjenog za parkiranje 500 automobila. U naselju su zastupljene pješačke staze koje prožimaju cijeli kompleks od 16 hektara zelenih površina i koje vode izravno do plaže. Objekti su međusobno povezani pješačkim stazama koje se slivaju u glavnu šetališnu promenadu Korzo.

Funkcionalna shema izgrađenog turističkog naselja se može podijeliti na tri glavna dijela (Slika 10):

1. objekti za prijem gostiju,
2. objekti za smještaj gostiju,
3. ugostiteljski objekti.

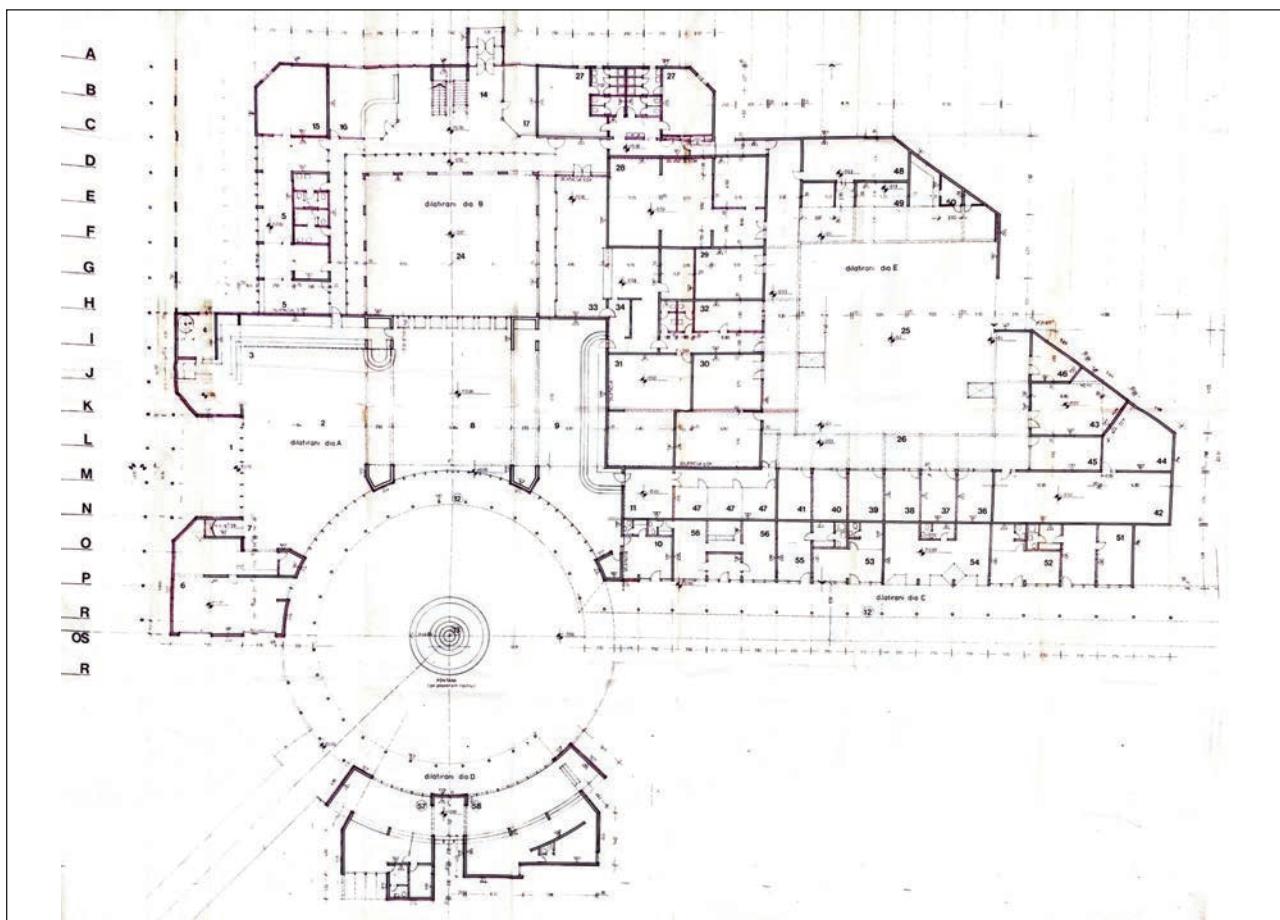
Parkovne zone za sport i rekreatciju su organizirane unutar cijelog turističkog naselja.

Prijemni centar se nalazi na početku blago izložljene staze koja je postavljena približno uporedno s obalom mora na južnoj strani (Slika 11). U prijemnom dijelu je smještena recepcija, ambulanta, banka i kafe-bar. Objekti za prehranu su pozicionirani uz

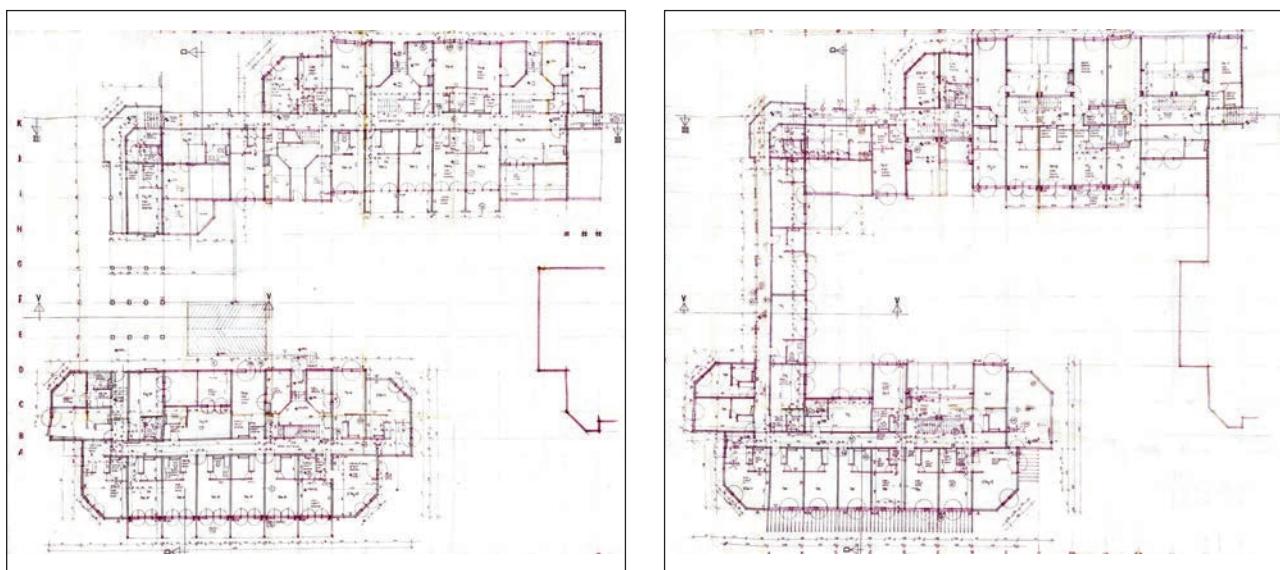
²⁷ Investitor projekta je HTO „Montenegrouturist“, OOOUR Slovenska plaža iz Budve. Projektna tvrtka izvedbenog projekta je bila AB Arhitektni biro iz Ljubljane. Projekt je izrađen 1980. Izvođenje radova prve faze je realizirala građevinska tvrtka *Impros* iz Beograda u razdoblju 1982.–1984.

²⁸ Druga faza predviđena u okviru Programa obnove Slovenske plaže HTO „Montenegrouturist“ iz Budve 1981.–1985. nije u cijelosti realizirana, izgrađen je njen zapadni dio smještajnih kapaciteta koji se vezuje za prvu fazu. Treća faza nije uopće realizirana.

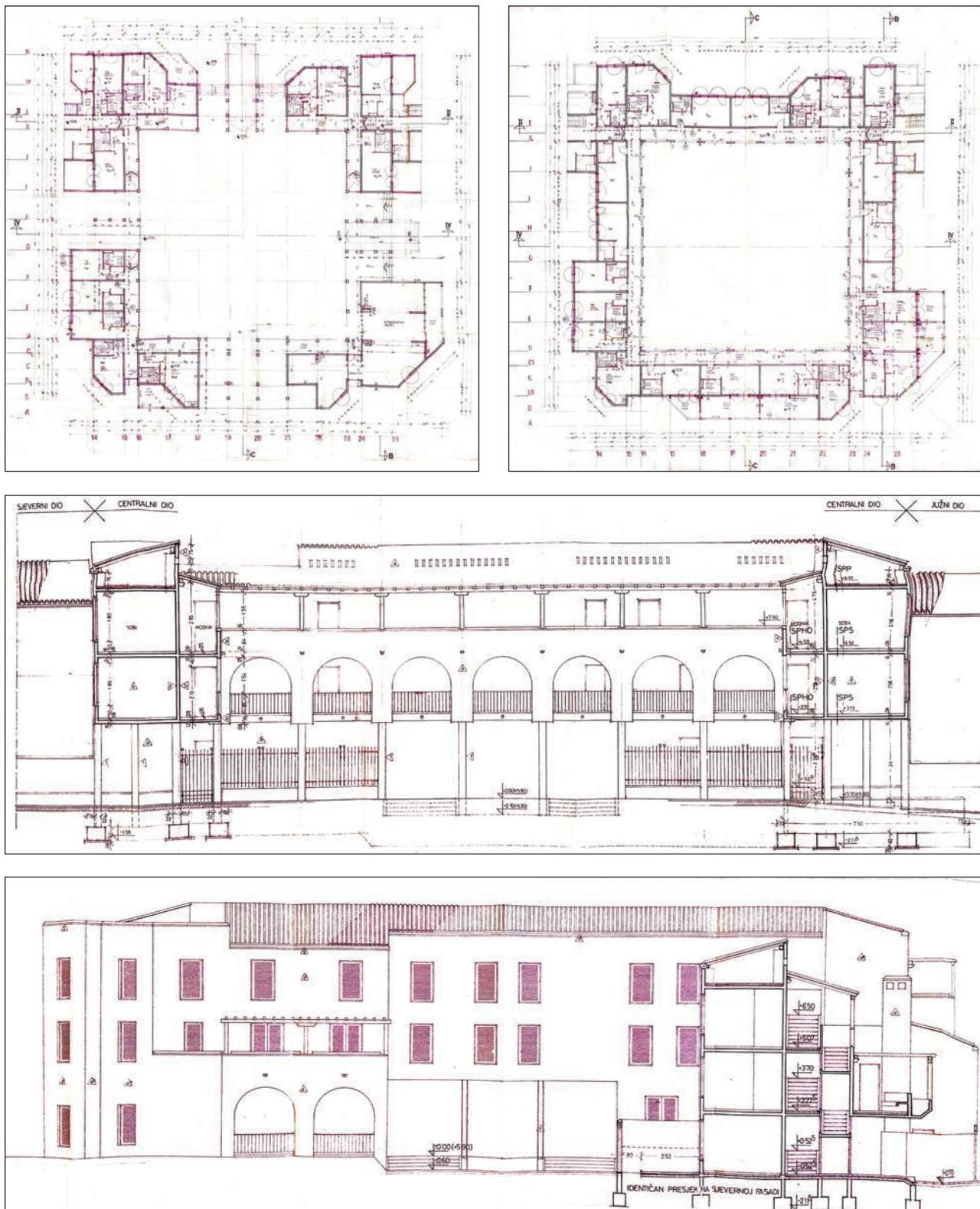
²⁹ Ovo turističko naselje je postalo jedan od prvih hotelskih sklopova u Crnoj Gori koje je dobilo europski certifikat u oblasti zaštite životne sredine *Eco Label* baziran na održivom razvoju, uz minimalno ugrožavanje prirodnih resursa.

*Slika 11: Prijemni terminal – Tlocrt prizemlja (DAGC, 214.29).
 Figure 11: Reception terminal – Ground floor plan (DAGC, 214.29).*

Slika 12: Trg čempresa, sjeverni dio – Tlocrt prizemlja i prvog kata (DAGC, 214.30).
Figure 12: Cypress Square, northern part – The ground floor plan and the first floor plan (DAGC, 214.30).

Slika 13: Trg čempresa, centralni dio – Tlocrt prizemlja i prvog kata; Presjek kroz unutrašnje dvorište i južna fasada (DAGC, 214.31).

Figure 13: Cypress Square, central part – The ground floor plan and the first floor plan; Section through the inner courtyard and south facade (DAGC, 214.31).

Slika 14: Smještajni sklop B – Tlocrt prizemlja i prvog kata; Presjeci i zapadna fasada (DAGC, 214.32).
Figure 14: Accommodation complex B – The ground floor plan and the first floor plan; Sections and west facade (DAGC, 214.32).

sporedne pješačke staze. Naselje je organizirano s brojnim raznovrsnim sadržajima koji nude mogućnosti aktivnog odmora, uz sport i rekreaciju. Zone za sport i rekreatciju sadrže: amfiteatralni prostor s bazenima, površine oko 1.000m², sportska igrališta (10 teniskih terena), trim stazu za trčanje dužine 1.000 m, dječje igralište itd. Središnji trg naselja je *Trg čempresa*,

kojega čini: sjeverni (Slika 12), južni i centralni dio (Slika 13). Centralni dio ima veliko unutrašnje dvorište - atrij okružen s četiri zgrade, a sjeverni i južni dio poluatrijske prostore između smještajnih objekata. Ovi objekti posjeduju natkrivene komunikacije s arkadama na katovima, što im daje specifičan oblikovni izraz. Od *Trga čempresa* polazi glavna ulica *Korzo* koja vodi

kroz cijelo naselje, a dvije sporedne komunikacije protežu se sjeverno i južno od trga i završavaju se manjim zatvorenim dvorištima. Programski sadržaji u naselju su izmiješani. Uz stazu usmjerenu prema moru nalaze se dva karakteristična kružna bazena, pored kojih su formirani ugostiteljski sadržaji – restorani i kafeterije (Krečić, 1985, 5-7). Duž glavne šetaljišne ulice Korzo pozicionirani su brojni trgovacko-ugostiteljski komercijalni sadržaji: trgovine, kafe-barovi, restorani, cvjećare, frizerski saloni, igrališta za djecu itd. Za razliku od javnih sadržaja, smještajne zone koncipirane u vidu složenih stambenih sklopova A, B, C, D, E, F, G i H, organizirane su unutar kompleksa sa zaklonjenim prilazima iz unutrašnjih dvorišta (Slika 14). Smještajne kapacitete čine sobe i apartmani s natkrivenim terasama i balkonima. Svi stambeni sklopovi posjeduju atrijske prostore s malim trgovima, prema kojima su orijentirane smještajne jedinice. Ovakom prostornom organizacijom stvorena je atmosfera individualnosti i intimnosti smještajnog dijela nalik stanovanju u starim mediteranskim naseljima.

Kompozicija i oblikovanje turističkog naselja predstavlja spoj mediteranske i moderne arhitekture koja se oslanja na tradicionalne motive regionalnoga konteksta. Objekti su formirani u obliku manjih jedinica s naglašenim komunikacijskim vezama, uporabom trijemova i kolonada stupova. Kompozicijske jedinice imaju uglavnom jednovodne krovove i druge elemente koji su karakteristični za okolna paštrovska sela, u čemu se može prepoznati utjecaj tracionalnih motiva iz lokalnoga graditeljstva. Jednostavno oblikovanje s ravnim zidovima i žbukom u bijeloj boji, niske arkade, jednovodni krovovi s razigranim masama, kameni detalji oko prozora i vrata, karakteriziraju arhitektoniku objekata u turističkom naselju. Kompozicijsko-oblikovni sklop naselja prezentira prepoznatljiv i autentičan spoj mediteranske arhitekture s primjesama regionalizma crnogorskog dijela Jadranske obale.

UTJECAJ NASLIJEĐA NA KONCEPT TURISTIČKOG NASELJA „SLOVENSKA PLAŽA”

Prostorni kontekstualni okvir za organizaciju novog turističkog naselja činila je neposredna blizina staroga grada Budva. Urbana matrica povijesnoga grada poticala je na formiranje razvedenijih, kompozicijski složenijih struktura u bliskom okruženju (Slika 15). U periodu projektiranja i izgradnje, turističko naselje „Slovenska plaža” je predstavljalo avangardni prosede s primjesama postmodernističkih postupaka u koncipiranju hotela prema uzoru na mediteranska tradicionalna naselja, te integraciju u staru gradsku jezgru sa svojim urbanističkim i arhitektonskim karakteristikama.

³⁰ Ime je dobila po Paštrovskoj planini ili po plemenu Paštrovići koje je naseljavalo ovo područje kroz povijest. Paštrovići se sastoje od 19 sela s 31 zaseokom i većina povijesnih sela osnovana je krajem 14. stoljeća (Vukmanović, 2002, 43–44).

³¹ Kuće su izgrađene od kamena dostupnog u okruženju i imaju prepoznatljive karakteristike koje pripadaju samo ovom geografskom području. O tome vidjeti: Vukmanović (2002, 47–54).

Analizom urbanih matrica, prostornih odnosa i struktura, relacija između privatnih i javnih prostora, arhitektonskih kompozicija i oblikovnih karakteristika, može se prepoznati utjecaj lokalnog graditeljskog naslijeđa na koncipiranje turističkog naselja „Slovenska plaža”. Dominantan utjecaj imala je tradicionalna arhitektura paštrovskog područja i njeni ustaljeni principi organiziranja tradicionalnih naselja i projektiranja karakterističnih kuća.

Paštrovska naselja i kuće kao urbanističko-arhitektonski arhetip

Paštrovska kuća³⁰ pripada tradicionalnoj arhitekturi srednjeg primorskog područja Crne Gore, u zaledu Općine Budva. Ova tradicionalna kuća pokazuje vrijednost stvaranja harmoničnog odnosa između prirode i čovjeka, bazirajući se na ekološkim karakteristikama.³¹ Naselja su koncipirana tako da obuhvaćaju jednu ili nekoliko skupina kuća koje su odvojene, a koje čine jednu prostorno-geografsku cjelinu, a većina ima vezu s obalom. Na osnovu klimatskih karakteristika, građevnih materijala, strukturalnih sustava i funkcionalne organizacije, istraživanjima je utvrđeno da paštrovska kuća pripada dalmatinskom tipu narodne arhitekture (Keković, Petrović & Čurčić, 2019, 686–687).

Naselja u Paštrovićima su prostorno organizirana tako da su pokazivala određenu razinu semiurbanosti i kompaktnost strukture. Urbanu strukturu ovih naselja karakterizira jasno istaknuta ulica koja može biti isključivo funkcionalnog karaktera i komunikacijskog značaja, može imati karakter javnog prostora namijenjenog socijalnoj interakciji stanovnika, a može imati objedinjene obije funkcije (Gregović, 2001, 278–279). Paštrovska naselja predstavljaju zbjeni tip sela, grupacije kuća su postavljene na malome medusobnom rastojanju ili su fizički povezane u stambene sklopove (Slika 16). Najčešća su naselja formirana paralelno izohipsama, prateći ravne ili blago zakrivljene linije terena, što je definiralo i seoske puteve. Naselje je uglavnom nastajalo dodavanjem novih jedinica u podužnom smjeru. Niz paštrovskih kuća je formiran postupno, prigradijanjem objekata i vezivanjem za već postojeće, uvijek prateći konfiguraciju terena. Ovakve nizove činile su kuće koje imaju jednaku visinu i identične poprečne presjeke, pod zajedničkim jednovodnim kosim krovom koji predstavlja simbol paštrovske kuće (Vuksanović & Popović, 2006, 15-16). Grupiranjem kuća u nizove, stvarali su se međuprostori malih trgova i ulica, nalik inicijalnim protourbanim formama. Ova naselja predstavljaju prve naznake rješavanja kompleksnijih urbanističkih zahvata s elementima gradskih aglomerata (Babić, 2019, 536). Naseobinske matrice

Slika 15: Stari grad Budva šezdesetih godina (razglednica, NBCG).
Figure 15: Budva Old Town in the 1960s (postcard, NBCG).

paštrovskih sela sadrže prostore javnog karaktera. To su primjerice otvoreni gospodarski prostori obloženi kamenom - *gumna*, koji su zapravo predstavljali i trgovine paštrovskih sela (Gregović, 2001, 279). Fenomen otvorenoga javnog prostora, kao preteče trga, predstavlja još jedan dokaz izrazito protourbanog karaktera paštrovskih naselja.

Paštrovska kuća prezentira racionalnu i odmjerenu arhitekturu s namjenom individualnog obiteljskog stanovanja organiziranog uglavnom u grupiranim fizičkim strukturama (Slika 17).³² Niz kuća može biti ravan ili blago zakriviljen, sukladno konfiguraciji terena.³³ Paštrovske kuće u nizu su međusobno povezane pomoću terasa na prizemlju i na katu, a imaju komunikacije i na razini podruma.³⁴ Paštrovska kuća je imala dvostranu orientaciju, prema pristupnim putevima i prema moru, dok su fasade okrenute prema padini imale malo otvora. Svi otvori su formirani kamenim okvirima, a prozori imaju drvene kapke – škure. Terase su građene od

kamena sa zidanom ogradiom i profilacijom u vidu klupe – *pižuna*. Na terasi je najčešće bila pergola od drvene konstrukcije s vinovom lozom.

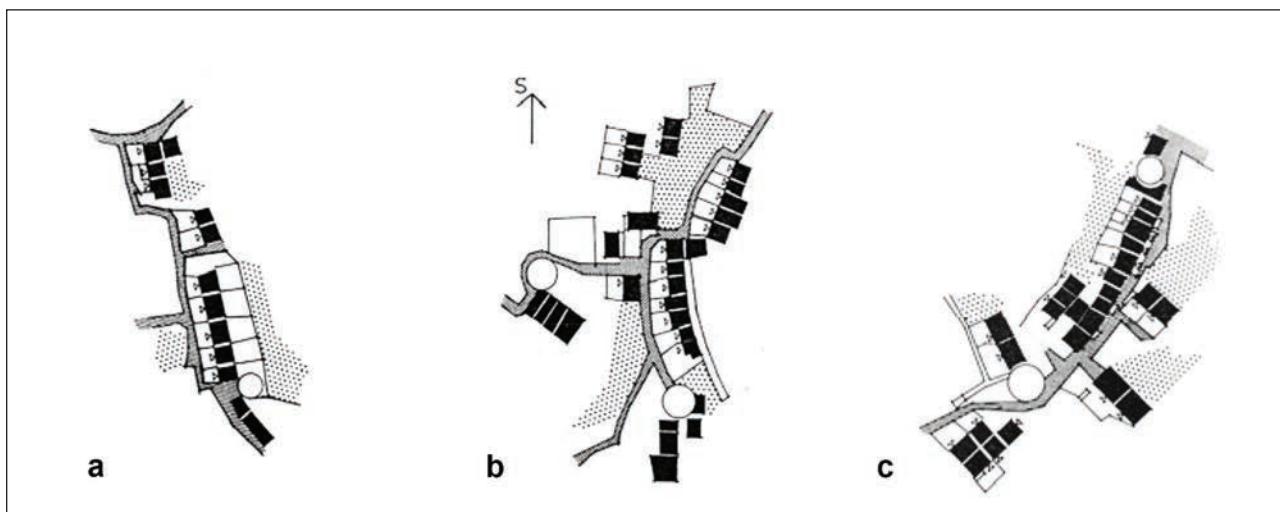
Postupnim razvojem paštrovske kuće, osobito nakon promjene društveno-povijesnih okolnosti i načina života lokalnoga stanovništva dolazi do građenja kuća pored mora. Ovi objekti predstavljaju prijelazni oblik s tradicionalne na gradsku kuću. Nove prostorne strukture su imale manji stupanj autohtonosti, ali ih je karakterizirao harmoničan odnos između pejsaža i izgrađene sredine (Babić, 2019, 531). Na takav način su izgrađena paštrovska naselja na obali mora.

Tradicionalni uzor u cilju uklapanja u prostorni kontekst

Uzor iz tradicionalnoga graditeljstva paštrovskih naselja ogleda se u urbanoj strukturi i arhitektonskoj kompoziciji turističkog naselja „Slovenska plaža“ (Slika 18). Linearni nizovi nižih apartmanskih objekata i staze kroz naselje s malim kružnim trgovima podsjećaju na

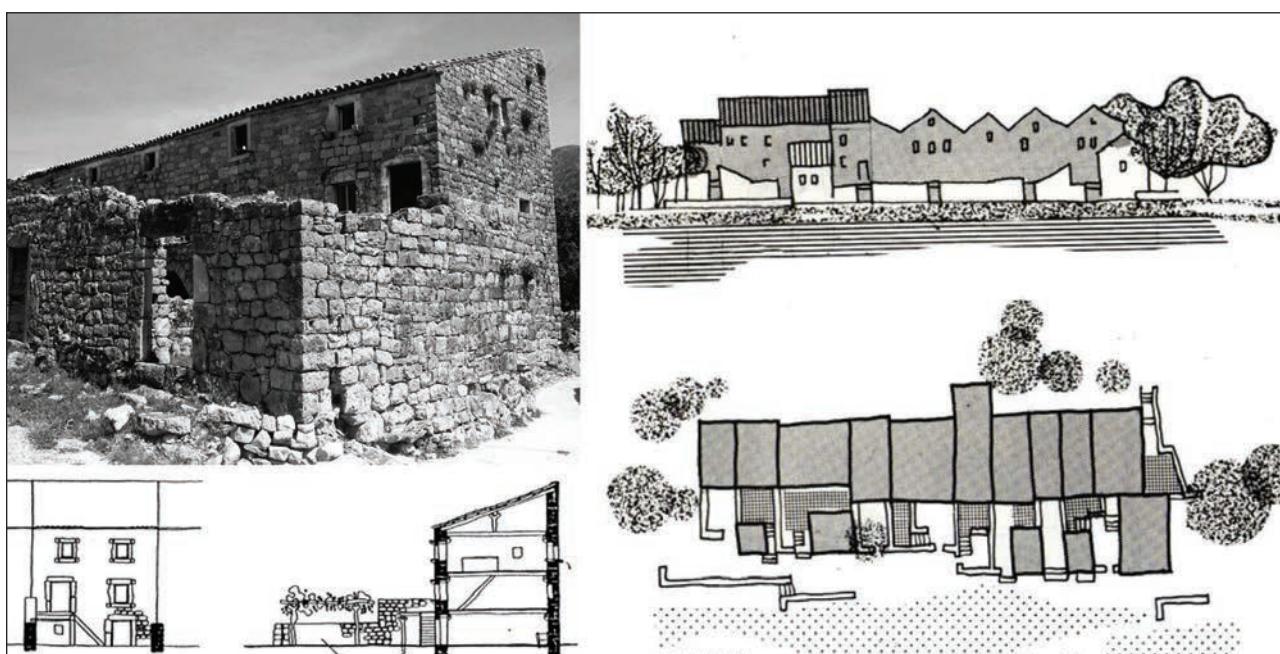
³² Paštrovska kuća ima relativno male dimenzije 5 × 6-7 m i svaki kat se sastoji od jedne prostorije (Keković, Petrović, Ćurčić, 2019, 689).
³³ Broj kuća u nizu obično iznosi između 4 i 8 (Gregović, 2008, 28).

³⁴ Zbog organizirane obrane od neprijatelja, kuće su bile vezane zajedničkim zidovima i na taj način su se formirale linearne strukture, smještene na nepristupačnom strmom terenu.

Slika 16: Strukture paštrovskih naselja: a) Vrba, b) Tudurovići, c) Rafailovići (Vuksanović & Popović, 2006, 16–17).

Figure 16: Structures of Paštrović settlements: a) Vrba, b) Tudurovići, c) Rafailovići (Vuksanović & Popović, 2006, 16–17).

Slika 17: Paštrovska kuća – izgled i presjek; Struktura naselja Pržno (Vuksanović & Popović, 2006, 15, 24, 28).

karakteristične matrice paštrovskih naselja. Koncept manjih intimnih zona nasuprot javnim otvorenim prostorima, nakon tradicionalnih matrica, prvi put je našao primjenu na Crnogorskem primorju u ovome turističkom naselju. Elementi tradicionalne paštrovske arhitekture su suptilno prevedeni u suvremeniji arhitektonski jezik. Sličnost se prepoznaće u kosim krovnim ploham, kontinuiranim terasama s nadstrešnicama na stupovi-

ma koje prate nizove objekata, stubištima, otvorima i prolazima, ulaznim lučnim portalima koji podjećaju na voltove, trgovima kružnog oblika koji pak asociraju na tradicionalna gumna i u drugim arhitektonskim elementima. Takav arhitektonsko-urbanistički sklop obogaćen transponiranim motivima iz tradicionalne arhitekture predstavlja primjer vještog projektantskog odgovora na zatečeni kontekst.

Slika 18: Transponirani elementi tradicionalne paštrovske arhitekture u kompoziciji turističkog naselja „Slovenska plaža“ (autori, 2021).

Figure 18: Transposed elements of the traditional architecture of Paštrovići in the architectural composition of the tourist village “Slovenska plaža” (authors, 2021).

ANALOGIJA S RIBARSKIM SELOM „HALUDOVO“

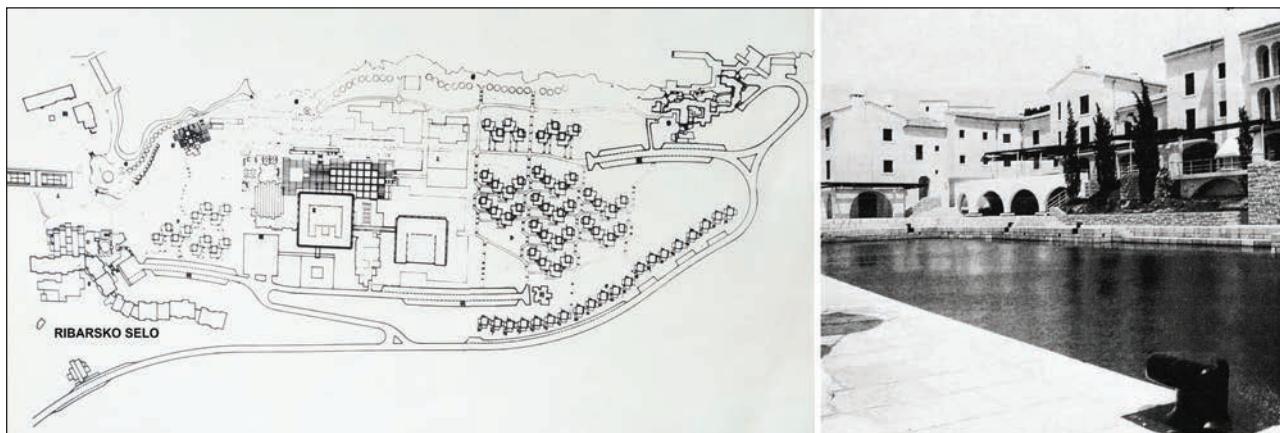
Najava turističkih koncepata pod utjecajem regionalizma

Začetci načina koncipiranja turističkih naselja i kompleksa inspiriranih regionalnim utjecajima, cijelovito promatraljući teritorij bivše SFRJ, vuku korijene iz kasnih šezdesetih, odnosno ranih sedamdesetih godina prošloga stoljeća. Analizirajući regionalne utjecaje na urbanističko-arhitektonske koncepte turističkih naselja i objekata, mogu se prepoznati karakteristični principi relizacije, gdje se odredeni odnose na transponiranje

tradicijskih urbanih elemenata i motiva ambijenta, a drugi na „simulacrum“ elemenata povijesnoga grada uz isticanje prostornih scenarija.³⁵

Cijelo desetljeće prije natječaja i realizacije turističkog naselja na Slovenskoj plaži, izgrađeno je manje Ribarsko selo „Haludovo“, prema principima urbanističkog koncipiranja turističkih sadržaja po ugledu na tradiciju i naslijede i pod uplivima regionalističkih utjecaja (Slika 19). Turistički kompleks „Haludovo“ kraj Malinske na otoku Krku (1971.–1972.), arhitekta Borisa Magaša, predstavlja bogati urbani sklop sastavljen od pet različitih urbanističkih modela. Raznovrsne motive arhitekt simbolički interpretira na osobni način,

³⁵ Mrduljaš i Turato istražuju dva karakteristična principa urbanističke interpretacije turističkih naselja bazirana na teorijama regionalizma, na primjerima projekata „Uvale Scott“ arhitekta Igora Emilija i hotelskog kompleksa „Haludovo“ arhitekta Borisa Magaša. Navedeni autori ove principe, ispitane kroz primjere karakterističnih turističkih kompleksa, smatraju povezivanjem suprotnosti između „masovnog i monokulturnog turizma, te regionalističkog urbaniteta kroz simulaciju grada“ (Mrduljaš & Turato, 2020, 88–99).

Slika 19: Ribarsko selo „Haludovo” – pozicija u okviru hotelskog kompleksa i arhitektura (Magaš, 1972, 34; Ekl, 1972, 61).
Figure 19: Fishermen's Village "Haludovo" – the position in the hotel complex and the architecture (Magaš, 1972, 34; Ekl, 1972, 61).

oslanjajući se na karakteristične elemente povijesnoga grada.³⁶ Prezentirajući svoj projekt hotelskog kompleksa „Haludovo”, Magaš naglašava da „suvremena arhitektura nije negacija povijesne, već njen izravni nastavak” (Magaš, 1972, 33).

Ribarsko selo je manji segment prostranog turističkog kompleksa, formirano oko male uvale s lukom, podržavajući prirodnu liniju obale, koje je projektirao arhitekt Darko Turato (Mrduljaš & Turato, 2020, 95). Bazirajući se na principima tradicionalnog mediteranskog graditeljstva, u projektu ribarskog sela potencirano je naslijede do te mjere od strane arhitekta, da je zapostavljen suvremeni arhitektonski utjecaj (Kečkemet, 1975, 29). Prisutna je nesumnjiva uporaba tradicionalnih elemenata kao što su: raspored manjih kuća postavljenih prirodno duž obale, sa skalama i kantunima, konobe, kuće s karakterističnim tradicionalnim krovovima, dimnjacima i otvorima. Na ovaj način je formirano naselje s modernijim sadržajima i komfornijim prostorom koji stvara „iluziju boravka u autentičnom ribarskom naselju” (Ekl, 1972, 62).

Ribarsko selo „Haludovo” je početkom sedamdesetih godina prošloga stoljeća nagovijestilo promjene koje su nastupile u načinima koncipiranja turističkih objekata. Pored dominantno kubičnih paviljonskih struktura građenih istih godina u okruženju, ovaj koncept je ponudio krajnje regionalistički pristup, oslanjajući se na tradicijski ambijent i naslijedjeni mediteranski kontekst. Ovakvim pristupom napravljen je iskorak ka konceptima pod uplivima kontekstualizma koji su se kasnije razvili širom SFRJ, a jednim od njih može se smatrati koncept turističkog naselja „Slovenska plaža”.

³⁶ Hotelski kompleks Haludovo čine: hoteli „Palace” i „Tamaris”, grupacija vila, objekt recepcije, te ribarsko selo (Mrduljaš & Turato, 2020, 94–96).

³⁷ Za prvu fazu je izrađen Izvedbeni projekt arhitekture za apartmanske i hotelske objekte i Izvedbeni projekt arhitekture bazena i plažnih objekata. Projekt je izradio arhitekt Janez Kobe sa suradnicima. Izvedbeni projekt arhitekture za zgradu Gospodarskog centra izradio je suradnik projektant Mladen Lukas. Izvedbeni projekti arhitekture spoljašnjeg uređenja prve faze apartmanskog naselja Soderini izradio je suradnik projektant Bojan Bračko (LBA).

UTJECAJ KONCEPTA TURISTIČKOG NASELJA „SLOVENSKA PLAŽA” NA „DUBROVAČKE VRTOVE SUNCA”

Nakon natječaja i realizacije turističkog naselja „Slovenska plaža”, arhitekt Janez Kobe se sa svojim suradnicima pojavljuje i na jugoslavenskom natječaju za urbanističko-arhitektonsko rješenje turističkog naselja „Dubrovački vrtovi sunca”, na kojemu osvaja prvu nagradu 1986. godine. Ovaj natječaj je značajan jer se prepoznaju odredene sličnosti između konteksta i programa s turističkim naseljem „Slovenska plaža” u Budvi. Na osnovu programa natječaja, kapacitet turističkog naselja „Dubrovački vrtovi sunca” je trebao imati kapacitet od 3.200 kreveta u apartmanskim i hotelskim smještajnim jedinicama, od čega je realizirana samo prva faza s kapacitetom 1.700 kreveta, do ljeta 1987. (Slika 20).³⁷ Uz to, u okviru raspisanog natječaja trebalo je osigurati 2.000 kreveta u autokampu na zapadnoj strani od smještajnih kapaciteta, s pratećim sportsko-rekreacijskim, zabavnim, uslužnim i centralnim sadržajima širega područja (Martinnović, 1988, 18).

Prva faza turističkog naselja „Dubrovački vrtovi sunca” izgrađena je na slobodnim padinama gospodarskog ljetnikovca Soderini u Orašcu kraj Dubrovnika, uz Jadransku cestu i uz sami obalni pojase. Smještajni kapaciteti su planirani na dvije lokacije na rubnim padinama – istočno i zapadno od ljetnikovca Soderini, a centralni zaravnjeni dio, kojega su činili: recepcija, centralno-ugostiteljski sadržaji, kulturno-animacijski i sportsko-rekreacijski sadržaji, bio je namijenjen za orga-

Slika 20: Turističko naselje „Dubrovački vrtovi sunca“ (Martinović, 1988, 18).

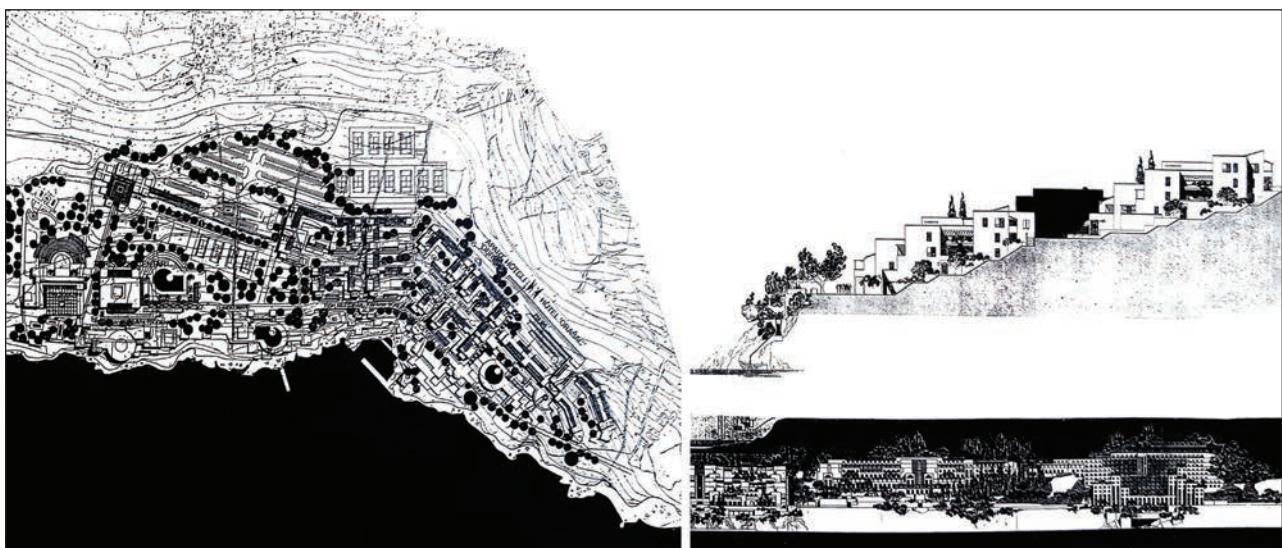
Figure 20: Tourist village “Sun Gardens Dubrovnik” (Martinović, 1988, 18).

niziranje programa koji povezuje ova dva dijela u jednu prostorno-funkcionalnu cjelinu (Slika 21). Prva faza realizacije kapaciteta od 1.700 kreveta obuhvaćala je istočni dio naselja i objedinjavala je apartmansko naselje *Soderini*. Druga faza je predviđala izgradnju 1.600 kreveta u apartmanima i klub-hotel kapaciteta 400 kreveta. U cijelosti je realizirana prva faza s pratećim ugostiteljskim i uslužnim sadržajima i dio planirane centralne zone s kupalištem, kulturno-zabavnim i gospodarskim sadržajima. Lokaciju su karakterizirale male površine prirodnih plaža i prostorna ograničenost, što jeiniciralo izgradnju otvorenih bazena i ravnih betonskih ploha za sunčanje (Martinović, 1988, 18–20).

Prepoznatljiva je analogija između turističkog naselja „Slovenska plaža“ u Budvi i „Dubrovačkih vrtova

sunca“ koja se ogleda u prostornim, kontekstualnim, ambijentalnim i programskim aspektima nagrađenih natječajnih rješenja i njihovih realizacija (Slika 22). Oba lokaliteta karakteriziraju izuzetne prirodne vrijednosti obalnog područja Jadranskog mora i bogatstvo primorske tradicionalne graditeljske baštine i naslijeda staroga grada Budva, odnosno naselja Orašac s ljetnjikovcem *Soderini* u Dubrovniku. Za razliku od turističkog naselja „Slovenska plaža“ koje je smješteno u užoj gradskoj zoni uz stari grad, „Dubrovački vrtovi sunca“ su izgrađeni na izvangradskom suburbanom području.

Smještajne jedinice u dubrovačkome turističkom naselju koncipirane su u obliku stambenih blokova i jedinica povezanih u nizove. Sklopovi objekata su formirani po principu ambijentalne gradnje poput arhitektonsko-urbanističkih sklopova turističkog naselja u Budvi, ali s istaknutim terasastim spuštanjem niz padinu uz more, zbog složenije konfiguracije terena. Izgradnjom dubrovačkog turističkog naselja kaskadnim postavljanjem objekata i ograničenom katnošću, postignute su slobodne vizure prema moru. Širi prostorni kontekst ova lokaliteta – *Slovenske plaže* i naselja Orašac, karakterizirala je tradicionalna ruralna arhitektura područja kojima su pripadali. Utjecaji ambijentalne gradnje prepoznatljivi su na oblikovnim elementima ova turistička naselja: krovnim plohamama, terasama, platoima, stubištima, kolonadama stupova, pergolama, nadstrešnicama, otvorima i tradicijskim zastorima kao zaštitom od sunca. Takvi arhitektonsko-urbanistički sklopovi su uz adekvatno uklapanje u ambijent, razvili koncepte prostornog organiziranja zahtjevnih sadržaja, prezentirajući model tada novoga tipa složene turističke izgradnje – turističkih naselja na istočnoj obali Jadrana.

Slika 21: „Dubrovački vrtovi sunca“ – Urbanistički projekt, presjek i izgled natječajnog rješenja (Martinović, 1988, 19).

Figure 21: “Sun Gardens Dubrovnik” – Urban plan, the section and the facade of competitive solution (Martinović, 1988, 19).

Slika 22: Sličnost koncepata turističkih naselja „Dubrovački vrtovi sunca“ i „Slovenska plaža“ (Martinović, 1988, 19; autori, 2021).

Figure 22: Similarity of the tourist villages concepts “Sun Gardens Dubrovnik” and “Slovenska plaža” (Martinović, 1988, 19; authors, 2021).

ZAKLJUČAK

U ovome radu je dan kontinuirani prikaz turističke izgradnje na *Slovenskoj plaži* u Budvi tijekom 20. stoljeća. Istraživanje je potkrijepljeno neobjavljenim projektnim arhivskim vrelima (*Glavni projekt arhitekture*) iz Državnog arhiva Crne Gore (Cetinje). Cilj je usmjeriti pozornost na turističke objekte i naselja kao vrijedno arhitektonsko-urbanističko naslijede druge polovice 20. stoljeća. Prikazan je put turističke izgradnje od prvobitnog modernističkog hotelskog kompleksa paviljonskog sustava, preko stradanja u velikom potresu 1979. koji je promijenio sliku i identitet cijelog Crnogorskog primorja, pa sve do izgradnje suvremenog turističkog naselja osobitog regionalnog karaktera s uplivima lokalnoga graditeljstva.

Slovenski arhitekt Janez Kobe je, svojim prvonagradenim natječajnim rješenjem i njegovom realizacijom, prezentirao nove prostorne elemente koji su definirali suvremeni identitet Budve kao prepoznatljivog turističkog centra jugo-istočnog dijela Jadrana. Cilj koncepta ogledao se u nastojanju autora da urbanističku postavku turističkog naselja osloni na tradicijske motive i ambijent povijesnog urbanističkog naslijeda. Prepoznaće se iniciranje individualnosti na različitim razinama uporabom malih fizičkih struktura, nasuprot dotadašnjim ustaljenim konceptima velikih hotelskih objekata. U urbanoj strukturi i arhitektonskoj kompoziciji turističkog naselja „Slovenska plaža“ prisutni su uzori iz tradicionalnog graditeljstva paštrovskih naselja iz šireg područja Budve. Elementi i motivi tradicionalne paštrovske arhitekture transponirani su u moderni i postmoderni arhitektonski izraz. Time je potvrđen utjecaj naslijedenog okruženja na koncept turističkog naselja, a ujedno je i dan adekvatan odgovor na njegove specifičnosti. Oslanjajući se na povijesne slojeve lokalnoga graditeljstva, Janez Kobe je, umjesto dotada ustaljenih krupnih hotelskih volumena i

sklopova, napravio turističko naselje razvedene strukture i usitnjene matrice. Karakterističnim pristupom koncipiranju turističkih sadržaja, avangardnim i revolucionarnim za crnogorsko podneblje, Kobe je pokazao visok stupanj integracije u naslijedeni kontekst mediteranskog grada. Vrijednost projekta turističkog naselja „Slovenska plaža“ se potvrdila i kroz sličnosti i utjecaje prepoznatljive na kasnijem projektu Janeza Koba, turističkom naselju „Dubrovački vrtovi sunca“. Arhitektonsko-urbanistički sklopolovi oba naselja su prikazali koncepte vještog uklapanja u naslijedeni ambijent i uspješnog prostornog organiziranja zahtjevnih turističkih sadržaja.

Turističko naselje „Slovenska plaža“ više od trideset godina nakon izgradnje i dalje kvalitetno funkcionira i živi u prostornom i društveno-sociološkom kontekstu grada. Bez obzira na različite prostorne intervencije koje se posljednjih godina intezivno događaju na ovome prostoru, turističko naselje „Slovenska plaža“ predstavlja urbanistički raritet, mjesto socijalnih susreta i značajni prostorni reper u Budvi. Zauzimajući centralno mjesto grada orientiranog prema moru, turističko naselje naglašava najznačajniju poziciju uz šetalnišnu promenadu duž plaže, koja vodi od staroga grada Budva do brda Zavala. Konceptom ovoga turističkog naselja prezentirana je ideja suvremenog mediteranskog grada s kontinuiranim vizualnim sekvincama i istaknutim točkama susreta, koji nudi najrazličitije prostorne doživljaje turistima i posjetiocima i opstaje u vremenu.

Izuzetan značaj djelovanja Janeza Koba na jadranskoj obali ostao je zabilježen u kontekstualno specifičnim urbanističkim konceptima i arhitektonskim kompozicijama, koje posjeduju izvanvremenske vrijednosti. Uspješnim urbanističko-arhitektonskim rješenjima turističkih naselja u Budvi i Dubrovniku, autor je prezentirao model inovativnog tipa turističke izgradnje – turističkih naselja s vizijom razvoja idealnoga mediteranskoga grada.

ARCHITECTURE AND CONTEXT IN THE CONCEPT OF THE “SLOVENSKA PLAŽA” TOURIST VILLAGE IN BUDVA

Gordana ROVČANIN PREMOVIĆ,

University of Montenegro, Faculty of Architecture, Džordža Vašingtona bb, 81000 Podgorica, Montenegro
e-mail: goradnar@ucg.ac.me

Zlatko KARAČ

University of Zagreb, Faculty of Architecture, Kačićeva 26, 10000 Zagreb, Croatia
e-mail: zkarac@arhitekt.hr

SUMMARY

The research presented in this paper is based on the study of the architecture of tourist facilities of Slovenska Beach in Budva as a valuable architectural and urban heritage of the second half of the 20th century and as an indispensable factor of the identity of the Montenegrin coastal area. Construction of the first tourist facilities on Slovenska Beach in Budva began in the 1960s, announcing the emergence of Modernism in this area when new ways of designing hotel facilities were presented. The long-term and ambitious plan for the development of Slovenska Beach was halted by the 1979 earthquake, which demolished all the hotel facilities. The position and significance Slovenska Beach has had for the Town of Budva through history have made it a priority site for reconstruction immediately after the earthquake, and it was a location suitable for building new tourist facilities. Immediately after the quake, Slovenska Beach became for the second time inspiration for the central tourist zone planning in the central part of the Town of Budva. In the early 1980s, a Yugoslavia-wide competition was announced for the best urban-architectural solution of tourist facilities in the Slovenska Beach, where Slovenian architect Janez Kobe, with associates, won the first prize. The award-winning solution was constructed in two phases: the first phase from 1982 to 1984 and the second phase was completed in 1988. The concept of the “Slovenska Plaža” tourist village is a unique example of an urban composition that emphasises the value and importance of traditional ambient matrices with smaller physical structures interpreted in contemporary spatial framework, contrary to then well-established concepts of large hotel structures. The tourist village was built in the Mediterranean style, with the accommodation units organised into blocks of low-rise buildings intersected by footpaths and smaller squares. Such a concept reminds of the traditional Paštrovići settlements from Budva’s hinterland, as well as of the general urban matrices of the old coastal towns. The elements and motives of traditional Paštrovići architecture are transposed into a modern and postmodern architectural expression, thus confirming the influence of the context on the concept of the tourist village, and at the same time, a high degree of integration of the tourist village into the inherited context of a Mediterranean city. The value of the “Slovenska Plaža” tourist village design has also been confirmed in similarities and impacts on the later design of Janez Kobe – the tourist village “Sun Gardens Dubrovnik”. With successful architectural and urban solutions of tourist villages in Budva and Dubrovnik, the author presented a model of an innovative tourism construction type – tourist villages with a vision of the development of the ideal Mediterranean city.

Keywords: Budva, Janez Kobe, Slovenska plaža, tourist village, traditional architecture

IZVORI I LITERATURA

Alihodžić, R. (2015): Arhitektura u Crnoj Gori 1965–1990. (kroz prizmu „Borbine“ nagrade). Podgorica, Crnogorska akademija nauka i umjetnosti.

Alihodžić, R. & S. Perović (2015): Contribution of Slovenian Architects to the Montenegro Architecture in the 1960–1990 period. Arhitektura, raziskave, architecture, research, 15, 1, 34–39.

Antešević, N. (2014): Regionalizam u modernizmu vs. turizam u socijalizmu: Rasprava o uticajima regionalizma na arhitekturu modernih turističkih objekata Jugoslavije druge polovine 20. veka. U: Jovanović, Z. et al. (ur.): Umetnost i njena uloga u istoriji: između trajnosti i prolaznih – izama. Kosovska Mitrovica, Filozofski fakultet u Prištini, 493–511.

Antešević, N. (2015): Socijalistički estetizam u turističkoj arhitekturi Jugoslavije (1960–1980). U: Arhitektura i urbanizam posle Drugog svetskog rata: zaštita kao proces ili model. VII konferencija. Beograd, Zavod za zaštitu spomenika kulture grada Beograda, 186–203.

Babić, I. (2019): Tradicionalno graditeljstvo Primorja kao rezultat prilagodavanja prirodnom okruženju. U: Marjanović, Z. et al. (ur.): Nemanjatalna kulturna baština Paštrovića. Petrovac, Budva, Beograd, Društvo za kulturni razvoj „Bauo“, Muzeji i galerije Budve, Etnografski institut SANU, 527–542.

Bojković, B. (1981/1982): Pristup izradi programa obnove i izgradnje hotelskog kompleksa na Slovenskoj plaži u Budvi. U: Marinović, A. (ur.): Zbornik fakulteta za pomorstvo u Kotoru. Kotor, Fakultet za pomorstvo, 55–77.

DACG – Državni arhiv Crne Gore – Cetinje. Republički fond za obnovu i izgradnju područja postrandala od katastrofalnog zemljotresa. Tehnička dokumentacija, Kutije 214, 335, Fascikle 214.29–214.31, 335.3.

Duletić, V. (2004): Razvoj turizma na Budvanskoj rivijeri u drugoj polovini XX vijeka. U: Martinović, D. (ur.): Turizam Crne Gore u drugoj polovini XX vijeka. Cetinje, Podgorica, Kotor, Prijestonica Cetinje, Ekonomski fakultet, Fakultet za turizam i hotelijerstvo, 295–332.

Ekl, V. (1972): Hotel Haludovo na Krku. Život umjetnosti, 7, 18, 57–62.

Gec, M. (1981): Hotelski kompleks Slovenska plaža – Budva. Centar za stanovanje, 11, 28, 30–35.

Gregović, B. (2001): Tradicionalna arhitektura danas (Paštrovska kuća). U: Ivanović, R. & U. Zenović (ur.): Paštrovići: istorija, kultura, priroda. Petrovac na moru, Sveti Stefan, Odbor za skupljanje istorijske grade o Paštrovićima, 277–281.

Gregović, B. (2008): Paštrovska kuća. U: Radulović, V. et al. (ur.): Savremeni izraz tradicionalnih kuća u Crnoj Gori – Contemporary Expression of Traditional Houses in Montenegro. Podgorica, Ministarstvo za ekonomski razvoj, Njemačka tehnička saradnja, 21–40.

„Hotel „Slavija“ u Budvi“ (1965): Arhitektura urbanizam: časopis za arhitekturu, urbanizam, primjenjenu umjetnost i industrijsko oblikovanje, 6, 33/34, 53–55.

„Hotelski kompleks u Budvi na „Slovenskoj plaži“ (1967): Arhitektura urbanizam: časopis za arhitekturu, urbanizam, primjenjenu umjetnost i industrijsko oblikovanje, 8, 45/46, 42–47.

Kečkemet, D. (1975): Uloga tradicije u suvremenoj arhitekturi. Život umjetnosti, 10, 24–25, 12–31.

Keković, A., Petrović, M. & A. Ćurčić (2019): The Paštrovska House of the Montenegrin Coastal Area: Example of Sustainable Building in Traditional Architecture. Tehnički vjesnik – Technical Gazette, 26, 3, 686–694.

Krečić, P. (1985): Slovenska plaža: Hotelsko-turistički kompleks u Budvi. Čovjek i prostor: mjesečnik za arhitekturu, slikarstvo, kiparstvo, dizajn i primjenjenu umjetnost, 32, 392, 5–7.

Kulić, V. & M. Mrduljaš (2012): Modernism In-Between: The Mediatory Architectures of Socialist Yugoslavia. Berlin, Jovis.

LBA. Ljubljanski biro za arhitekturo, projektiranje in inženiring. Dostupno na: <http://lba-arhitektura.com/> (posljednji pristup: 20. 2. 2020).

Liješević, D. (2004): Uloga i mjesto turističkih agencija u turizmu Crne Gore. U: Martinović, D. (ur.): Turizam Crne Gore u drugoj polovini XX vijeka. Cetinje, Podgorica, Kotor, Prijestonica Cetinje, Ekonomski fakultet, Fakultet za turizam i hotelijerstvo, 183–198.

Luketić, M. (1997): Turizam u Budvi 1918–1941. Budva, Miroslav Luketić.

Magaš, B. (1972): Uz temu turističkog kompleksa „Haludovo“. Arhitektura, 26, 115, 33–40.

Martinović, D. (1973): Budvanska rivijera: Uslovi za razvoj turizma, geografsko-turistička monografija. Cetinje, Obod.

Martinović, B. (1988): Dubrovački vrtovi sunca. Čovjek i prostor: mjesečnik za arhitekturu, slikarstvo, kiparstvo, dizajn i primjenjenu umjetnost, 35, 421, 18–20.

Mrduljaš, M. & I. Turato (2020): Turistički kompleksi Haludovo i Uvala Scott, Interpretacije urbaniteta u kontekstu kritike turizma i modernizacije hrvatske jadranske obale. Prostor, 28, 59, 88–99.

NBCG – Nacionalna biblioteka Crne Gore „Đurđe Crnojević“ – Cetinje.

Program obnove i razvoja turističko-ugostiteljskog kompleksa u zoni „Slovenska plaža“ Budva (1981–1985.) (1981): Budva, Hotelsko-turistička organizacija „Montenegroturist“, Radna organizacija u osnivanju „Slovenska plaža“.

Provjera ekonomske opravdanosti izbora lokacije turističkog naselja „Slovenska plaža“ (1981): Budva, Hotelsko-turistička organizacija „Montenegroturist“, Radna organizacija u osnivanju „Slovenska plaža“.

Rovčanin Premović, G. & M. Doderović (2020): Obnova i revitalizacija spomenika kulture na Crnogorskem primorju oštećenih u potresu 1979. godine. Prostor, 28, 60, 412–425.

Turistički grad „Slovenska plaža“ – Budva (1988): Turistički vodič. Budva, Montenegroturist.

Vukmanović, J. (2002): Paštrovići – Antropogeografsko-etnološka ispitivanja. Podgorica, CID.

Vuksanović, D. & S. Popović (2006): Arhitektonski atlas Crne Gore – Architectural Atlas of Montenegro. Podgorica, Ministarstvo za ekonomski razvoj, Njemačka tehnička saradnja.